

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

V AASTAKÄIK

Nr. 1

JAANUAR

1947

Õpetajad Eesti NSV Ülemnõukogu valimistel.

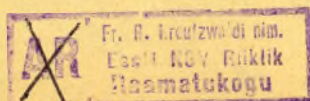
Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 4. dets. 1946. a. seadluse kohaselt peetakse Eesti NSV kõrgeima nõukogu riigiorgani — Eesti NSV Ülemnõukogu valimised pühapäeval, 16. veebruaril 1947. a.

Ka teistes liiduvabariikides toimuvad peaaegu samal ajal samuti nende Ülemnõukogude valimised.

Eesti NSV Konstitutsiooni järgi on ENSV Ülemnõukogu kõrgeimaks riigivõimu-organiks, kes valitakse 4 aastaks üldiste, ühetaoliste, otseste ja salajaste valimiste teel. Ülemnõukogu tähtsamaks ülesandeks on valitsuse moodustamine, seaduste väljaandmine, eelarve ja rahvamajanduse plaani kinnitamine jne. Vabariigi Ülemnõukogu oma seadusandlike otsustega loob aluse ja tõmbab põhjooned vabariigi majanduslikuks ja kultuuriliseks edasiarendamiseks, lähtudes kõikide nõukogude rahvaste ühisest suurest eesmärgist — stalinliku viie aasta plaani täitmisest ja ületamisest.

Neil põhjusil on täiesti arusaadav kõikide töötajate suur huvi ja elav, aktiivne osavõtt Ülemnõukogu valimiste ettevalmistamisest. 1947. a. algul on valimiskampania kahtlemata kõige tähtsam vabariigi poliitiline sündmus ja selle ettevalmistamise ning teostamise tähe all möödub kogu vabariigi elu poolteise kuu jooksul.

Valimiste ettevalmistamisel ja valimistel demonstreerivad Eesti NSV kodanikud veel kord oma koondumist bolševike partei ning Nõukogude valitsuse ümber. Nad näitavad oma tahet töötada ja võidelda Nõukogude riigi võimsuse edasise tugevdamise, viie aasta plaani eduka täitmise ning ületamise eest ja seltsimees Stalini juhtimisel nõu-

3378

kogude rahvaste vankumatu sõpruse kaudu anda kogu oma jõud rahvahulkade õnneliku tuleviku teostamiseks.

Valimised omavad suurt tähtsust töötavate rahvahulkade poliitilise ja tootmisaktiivsuse tõusus. Töötajad võtavad valimisi vastu uute töövõitudega, sotsialistliku võistlusega: nad tugevdavad ühiskondlike organisatsioonide tööd ja elustavad nõukogulikku poliitilist aktiivsust.

Valimiskampaanias esitatakse rahva ühiskondlike organisatsioonide poolt sadu ja tuhandeid eesrindlikke, parimaid inimesi ringkonna- ja jaoskonnakomisjonidesse, esitatakse väljapaistvamaid töötajaid Eesti NSV Ülemnõukogu saadikukandidaatideks. Valimiste puhul töötavad tuhanded aktiivsemad ja teadlikumad nõukogude kodanikud agitaatoritena, propagandistidena, pidades vestlusi, loenguid, ettekandeid. Valimiskampaanias selguvad ja arenevad eesrindlikumad töötajad, kes edaspidi senisest aktiivsemalt ja tagajärjekamalt rakenduvad tööle oma sotsialistliku kodumaa ülesehitamiseks.

Sellest üldrahvalikust ettevõttest ei jää eemale ükski nõukogude õpetaja, vaid kõik võtavad sellest aktiivselt osa. Nõukogude õpetajad teavad, et nende ülesanne kodumaa ees ei piirdu ainult oma pedagoogilise erialaga ega noorte kasvatamisega koolis, vaid seisneb samuti ka aktiivses osavõtus ühiskondlikust elust. Õpetajail on valimiskampaania puhul ülesanne teostada suur selgitus- ja organisatoorne töö, et kindlustada kommunistide ja parteitute bloki võitu eelseisvatel valimistel. Suur hulk parimaid õpetajaid, nõukogude patriote, on esitatud valimiste ringkonna-, jaoskonnakomisjonidesse ja usaldusmeesteks. Need seltsimehed tutvuvad oma töö juures valijate nimestike koostamisel ja kontrollimisel peale muu ka oma piirkonna lastevanematega ning noorte valijatega. Väga paljudes koolimajades on valimisjaoskonnad ja agitatsioonipunktid, mille korrastamisest ning sisustamisest võtavad aktiivselt osa eriti õpetajad.

Nimetatud kohustuste täitmine on nõukogude õpetajaskonnale tõsiseks organisatsiooniliseks ülesandeks. Ent ideoloogilise tähtsusega ülesandeks õpetajatele on osa võtta valimiste puhul toimuvast agitatsioonilis-propagandalisest tööst. Koos parteiliste, ametiühinguliste ja kommunistlike noorte organisatsioonidega on õpetajad asunud selgitustööle, näidates töötajatele Nõukogude Konstitutsiooni suuri printsiipe, selgitades valimismäärustikku, osutades sotsialistliku ühiskonnakorra suuri paremusi, ta progressiivset olemust, rahvalikku demokratismi.

Nõukogude riigi tugevus seisneb ka suurel määral ta kodanike teadlikkuses — oskuses vaadata kindlalt tulevikku, mitte lasta eksitada ajutistest raskustest, vaid näha viisaastakute tagajärgi. Õpetajatel on vaja näidata rahvale konkreetsete näidete varal Nõukogude Liidu, meie kodumaa võidu põhjusi hitlerliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani üle; on vaja näidata meie võidu suurust Isamaasõjas ja et sellele eelnes nõukogude rahvaste kangelaslik võitlus Oktoobrirevolutsioonis ja sotsialistlikus industrialiseerimisperioodis.

Lähema nelja aasta jooksul on meie töötava rahva peaülesandeks stalinliku neljanda viie aasta plaani edukas ja ennetähtaegne täitmine. See on iga asutuse, kooli, ettevõtte, talu ja iga üksiku töötaja igapäevaseks ülesandeks. On loomulik, et valimiste puhul toimuv as agitatsioon, vestlustes, loengutes, esineb viie aasta plaan keskse küsimusena. Viie aasta plaani ja esimese aasta edukaid tulemusi ei tule näidata mitte ainult üldiselt, ta peamiste ülesannete alal, vaid tuleb selgitada konkreetselt, näidates viie aasta plaani ülesandeid näiteks konkreetsete tööstus- ja põllumajandusharude alal meie vabariigi osas ja lõpuks ka konkreetse linna, valla või kaitse kohta. Selleks tuleb õpetajail koguda isiklikult andmeid ja läbi töötada vastavad ajakirjad ja kirjandus. Konkretiseerimine ja näidete toomine oma ümbrusest, ligidalt, ei tähenda seda, et jätame hooletusse kaugema üldistuse. Õpetajail tuleb näidata, et Nõukogude Liit on sotsialistlik, plaanipärane rahvamajandusele ja rahvaste vendlusele rajatud ühiskond, kus ühe töötaja tööviljakuse tõus, kaitse ehitamine ja käimapanek ühte linna on kasuks kogu nõukogude rahvale. Kapitalistlikus ühiskonnas võib see olla paljudele ühiskonnaliikmetele vaid õnnetuseks. Hariduse alal tuleb õpetajail näidata nõukogude võimu suurt hoolt kooli ja teaduse arendamise eest, juhtides ka sellele tähelepanu, et ilma rasketööstuse ja ehitusmaterjalide tööstuse arendamiseta ei saa suurel määral tõsta rahva elatistaset, kindlustada koole eeskujulike ruumide ja sisustusega ega anda kultuuriasutustele vajalikke teotsemisvahendeid. Õpetajail tuleb näidata valijaile nõukogude kultuuri ja hariduse suurt demokraatlikkust.

Rahvusvahelise poliitika alal on õpetajail vaja näidata Nõukogude Liidu võitlust kindla ning kestva demokraatliku rahu ja julgeoleku eest, demokraatlike jõudude suurt võitu Jugoslaavias, Tšehhoslovakkias, Bulgaarias, Rumeenias, Prantsusmaal ja teistes Euroopa maades. Õpetajail on vaja valijaid tutvustada kapitalistlike riikide läheneva majanduskriisi ohuga, mis kujuneb suuremaks kui kunagi varem.

Õpetajail on mitmekordselt kergem teha selgitustööd kui teistel kodanikel. Esiteks — õpetajad on juba oma elukutse poolest head agitaatorid: nad omavad ettekandmise, selgitamise oskust nii suuliselt kui trükisõnas. Teiseks — õpetajad puutuvad oma kutsetöös väga tihedalt kokku laialdaste valijate hulkadega. Neil on alatine kontakt koolis noorte valijatega, nad on ühenduses lastevanematega, kooli asukohas viibivate lõpetanutega ja suures ulatuses kõigi kodanikega vastavas valimisjaoskonnas. Sellisena omab õpetaja ka valijate poliitilise kasvatajana õigustatult suurt autoriteeti.

Meie õpetajail tuleb olla ka valijate väärikaiks ning autoriteetseiks õpetajaiks: neil endil tuleb teha selgitustööd ja kasvatada agitaatorite kaadreid. Selleks on vaja oma poliithariduslikku taset tõsta, ennast pidevalt täiendada. Õpetaja ei või rahulduda sellega, kui ta tunneb hästi üksikuid nõukogude poliitilise elu küsimusi, aga ei tunne marksistlikku-leninlikku teooriat, partei ajalugu, Lenini-Stalini teoseid ega loe järjekindlalt bolševistlikku ajakirjandust.

Ei ole kahtlust, et Eesti NSV õpetajad võtavad kõige aktiivsemalt osa meie vabariigi kõrgeima riigivõimu-organi valimiste ettevalmistamisest, eriti selgitustööst, kindlustavad valimiste hea kordamineku, kommunistide ning parteitute bloki tugeva võidu ja rahvamasside poliitilise ning tööaktiivsuse suure tõusu.

Lenini surematud ideed.

N. GRETŠNEVA.

V. I. Lenini surma 23-ndal aastapäeval nõukogude rahvas, bolševistlik partei ja terve eesrindlik progressiivne inimkond, kummardades ajaloo suurima inimese mälestuse ees, teeb veel kord kokkuvõtte sellest teest, millise on läbinud Lenini geeniuse loodud Nõukogude riik, mis avaldas mõju ajaloo käigule ja päästis maailma fašistlikust orjusest ja vaimupimedusest.

Raske on ära mõõta Lenini tohutud teened töötava inimkonna ees. Ammendamatud ja sügavad on Lenini-Stalini ideede allikad, mis kujundavad maailma ümber.

Suure Lenini loodud Nõukogude riik on kõige eesrindlikum riik ja nõukogude ühiskondlik kord on kõige progressiivsem ja demokraatlikum kord maailmas.

Enne Leninit ei suutnud mitte keegi niisuguse veenvuse ja järjekindlusega kaitsta Marxi suurt õpetust, kaitsta ja praktiliselt ellu viia Venemaal, luues uut tüüpi riigi teistsugustel ühiskondlike vahekordade alustel, ilma inimese kurnamiseta inimese poolt.

Seltsimees Stalin oma kõnes kõrgemate koolide töötajate vastuvõtul Kremlis 17. mail 1938. aastal ütles:

„Teadus oma arengukäigul tunneb mitte vähé mehiseid inimesi, kes vaatamata igasugustele takistustele, hoolimata kõigest, oskasid purustada vana ja luua uut. Niisugused teadusemehed, nagu Galilei, Darwin ja paljud teised, on üldtuntud. Ma tahaksin peatuda ühe niisuguse teaduse korüfee juures, kes ühtlasi on suurimaks kaasaja inimeseks. Ma mõtlen Leninit, meie õpetajat, meie kasvatajat.“ Seltsimees Stalin selles oma kõnes viitab sellele, kuidas Lenin Venemaa ühiskondliku arengu ja rahvusvahelise seisukorra teadusliku analüüsi alusel jõudis järeldusele, et ainsaks väljapääsuteeks seisukorrast on sotsialismi võit Venemaal. „See oli enam kui ootamatu tulemus paljudele tolle aja teaduseinimestele. Lenin ei kartnud minna voolu vastu, tardumuse vastu ja Lenin võitis.“

Lenini suurim ajalooline teene seisneb selles, et ta loovalt omandas marksismi alused, omandas selle revolutsioonilise olemuse, arendas seda ja viis teoreetiliselt edasi marksismi kui teadust uue olukorra ja uute ülesannete tingimustes.

Lenin ja Stalin ning bolševike partei arendasid edasi Marxi õpetust, toetudes proletaarsete revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehituse kogemustele hiiglasliku maa piires.

Lenin rajas ja lõi nõukogude riigikorra kui proletariaadi diktatuuri vormi.

Lenin ja Stalin ning bolševike partei võtsid ühiskonna ümberkujundamisel oma tegevuse aluseks elava ja loova marksistliku teooria, mis annab võimaluse ette näha ühiskonna edaspidist arenemiskäiku. Nad kasvatasid töölisklassi eesrindlikel teadusliku sotsialismi ideedel ja valmistasid teda ette otsustavatele lahingutele eksploatatorite klassi hävitamiseks.

Pärast nõukogude võimu rajamist juhtisid nad nõukogude riigi rahvad sotsialismi ülesehitamise võitlusele, näidates ka praktilised teed selles suures loovas töös.

Oma ajaloolises kõnes II Üleliidulisel Nõukogude Konverentsil 26. jaan. 1924. aastal, töötuses Lenini sarga juures ütles seltsimees Stalin: „Lenini suurus seisneb ennekõike selles, et luues Nõukogude vabariigi ta sellega tegelikult näitas terve maailma rõhutute massile, et lootus vabastusele ei ole kadunud, et mõisnike ja kapitalistide valitsemine on üürrike, et tööriiki võib luua töötajate eneste jõupingutustega... Sellega tema süütas terve maailma tööliste ja talupoegade südames lootuse vabastusele. Sellega seletub see fakt, et Lenini nimi muutus armsaks nimeks töötajatele ja eksploateeritavale massile.“

Omades sisemisi jõude, kantud suurtest leninlikest ideedest ja ümbritsetud kapitalistlike maade töötajale moraalset toetusest, sammus noor Nõukogude riik läbi laostusest, väljus rahvusvahelisest interventioonist ja kodusõjast, sirgus ja tugevnes terve maailma silmade all. Kasvas suureks, kogudes jõudu kui suurte leninlike ideede kehastus, äratades lootust maailma rõhutute rahvaste keskel ja esile kutsudes võimetut viha vaenlaste laagris.

Kindlustades Nõukogude riiki ja arendades edasi Marxi õpetust käsitlesid Lenin ja Stalin üldse uuel viisil küsimust riigist ja demokraatiast ja eriti küsimust Nõukogude riigist ja sotsialistlikust demokraatiast ning riigi kindlustamise abinõudest ülemineku ajajärgul kapitalismist kommunismile.

Võitsid surematud leninismi ideed. Nõukogude riik läks seda teed mööda, mida näitasid bolševikud ja nii, kuidas õpetas leninism.

Innustatud Stalini, Lenini töö jätkaja suurest geeniusest, ehitasid Nõukogude Liidu rahvad leninliku-stalinliku bolševike partei juhtimisel kõige eesrindlikuma, kõige progressiivsema ühiskonna maailmas, mille aluseks on pandud suur ja võitmatu jõud. See jõud seisneb eksploatatorite klassi puudumises, tööliste, talupoegade ja intelligentide tugevas liidus, kõigi nõukogude ühiskonna töötajate üksteise vastastikus toetamises ja kõigi rahvaste sõpruses ilma rahvuslike vahedeta.

See jõud tõukas edasi maa tööstust, põllumajandust, tema teadust, kultuuri ja tehnilist progressi.

Viidi täide Lenini geniaalsed suunitlused vana mahajäänud Venemaa ümberkorraldusel suureks töõnduslikuks sotsialistlikuks riigiks. See teostus uute elektri jaamadega, sadade uute shaftidega, kaevandustega, uute linnadega ja stalinlikel viisaastakutel loodud võimsate tööstuse hiiglastega, kollektiivse töö alusel ümberkujundatud põllumajanduses ja suures stahhaanovlikus liikumises.

Selle hiiglasliku loova töö hingeiks oli ja on Lenini poolt loodud bolševike partei — nõukogude rahva mõistus, südametunnistus, au ja tarkus; bolševike partei, kes hoiab oma käes säärast relva, nagu leninism. Leninism — see on ühiskonna arengu seaduste tundmine ja oskus juhtida ühiskonna elu rahva huvides. Leninism — see on suurim abinõu progressiivseks ühiskonna elu ümberkujundamiseks.

„Kõigist varadest, mis meie parteil on olemas, on kõige tähtsamaks ja hinnatavamaks varaks tema ideeline vara, tema ideeline pagas, tema põhimõtteline joon, tema revolutsiooniline perspektiiv,“ ütleb seltsimees Stalin.

Teostades pärast Lenini surma seltsimees Stalini juhtimisel suuri Lenini õpetusi, virgutas partei meie maa rahvast sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele. Ta „organiseeris ekspuataatorite klassi likvideerimist, lõi pihuks parteis ja väljaspool teda mitmesugused reeturlikud elemendid, kes püüdsid nurja ajada Lenini plaani täitmist. Sellel sotsialismi ülesehitamise teel olid tõsised hädaohud ja suured raskused. Partei ja rahvas osutusid oma õpetaja Lenini vääriliseks. Nad läbisid edukalt selle tee. Hädaohud likvideeriti. Raskused võideti ja lahendati. See, millest unistas Lenin, täitus — meie maa muutus tegelikult mitte ainult Nõukogude, vaid ka sotsialistlikuks vabariigiks.“¹

Erilise selguse ja veenvusega avaldus nõukogude sotsialistliku riigi, sotsialistliku korra jõud Suures Isamaasõjas saksa anastajate vastu.

Pühalt täites Lenini õpetust sotsialistliku isamaa kaitsmise kohta kindlustasid seltsimees Stalin, meie partei ja terve nõukogude rahvas sõjale eelnenud aastail meie kodumaa majanduslikku ja sõjalist vägevust, arendades rasketööstust, varustades sõjalise tehnikaga meie tublit armeed, meie laevastikku, ette valmistades ja õpetades sõjaväelisi kaadreid.

Kasvatatud leninismi põhimõtete alusel ja oma kodumaa suures armastuses, meie rahvas mitte ainult pidas vastu kõigile rasketele katsumistele selles sõjas ja võitis, vaid ta asus terve inimkonna etteotsa, kes päästis Euroopa tsivilisatsiooni hitlerlikust orjusest ja mustast reaktioonist.

¹ G. Aleksandrovi kõnest pidulikul istungil Lenini 22. surmapäeva puhul 21. jaan. 1946. a. (Bolševik 1946, nr. 1).

Meie kodumaal olid surmahädaohu silmapilgud ja oli kartus Nõukogude riigi pärast. Kuid suure Lenini võitluskaaslane Stalin ja bolševike partei olid koos rahvaga, sõjaväega ja organiseerisid võidu. Stalini mehine ja kindel hääl kõlas üle maailma, üle lumistunud võitlusväljade. Blindaažides ja muldonnides, sügavates metsades ja soodes kuulasid tema häält nõukogude armee võitlejad ja komandörid, Valge-Vene, Smolenski, Ukraina ja Jugoslaavia partisanid, Prantsusmaa rahvarinde võitlejad, kuulasid teda nõukogude inimesed, kes olid langedud fašistide kätte ajutisse orjusesse ja kuulasid teda inimesed sügavas tagalas.

Lenini nimega õnnistas seltsimees Stalin isalikult sõdureid, kes läksid lahingusse Moskvale läheneva vaenlasega:

„Kaitsku teid suure Lenini võitmatu lipp.“

Lenini ja Stalini nimega huultel, usuga võidusse südames läks meie rahvas, meie armee surmavõitlusse vaenlasega ja võitis.

Lenini ja Stalini nimega organiseerisid tagala töötajad tööpinkide juures ja kolhooside väljadel suurt võitu vaenlase üle.

Nõukogude rahvas võitis vaenlase mitte ainult füüsiliselt oma relvade jõu abil, oma tehnika üleolekuga, vaid ta võitis hitlerliku riigi ka ideoloogiliselt. Võitsid Lenini-Stalini ideed, millised omandas rahvas ja mis muutusid materiaalseks jõuks.

Ainult meie maal on rahvuslik küsimus lahendatud progressiivselt ja viidud lõpuni. Ainult meie riigis nõukogude võim Lenini ja Stalini suure õpetuse alusel juba oma olemasolu esimestest päevadest peale likvideeris rahvusliku ebavõrdsuse, löi kõik tingimused mahajäänud, varem rõhutute ääremaade rahvuste majanduse ja kultuuri tõstmiseks, löi tingimused tõeliseks ja tõsiseks sõpruseks rahvaste vahel.

NSV Liidu ideoloogiline võit sõjas hitlerliku Saksamaa vastu seisneb selles, et fašistlike anastajate rassilise vihavaenu poliitika oli üheks hitlerliku röövriigi hukkumise teguriks, kuna samal ajal NSV Liidu ideoloogia ja rahvaste sõprus olid üheks Nõukogude riigi jõu ja võimsuse lätteks ja kõik vabadustarmastavad rahvad muutusid hitlerliku Saksamaa vastasteks. Teiste rahvaste õiguste ja vabaduse austamise poliitika ja praktika, mida teostas Nõukogude riik, viisid sellele, et kõik vabadustarmastavad rahvad muutusid NSV Liidu sõpradeks.

Sellepärast on Nõukogude riigi autoriteet nii suur maailma demokraatlikkude rahvaste keskel. Lenini ideed, mis on kehastatud nõukogude korras, on suurematud sellepärast, et nad peegeldavad terve maailma laiade töötajate hulkade elulisi huvisid, peegeldavad nende ootusi ja lootusi.

See autoriteet on suur sellepärast, et meie riik seisab kindlalt valvel rahu eest sõja õhutajate vastu, fašismi sabarakkude hävitamise eest, tõelise demokraatia eest ja on rassilise diskriminatsiooni ning rahvusliku rõhumise vastu.

Sel ajal, kui suurtes kapitalistlikkudes maades üleminek sõjast rahuajale kutsub esile turu kitsenemise, tootmise languse, tööstuste sulge-

mise, tööpuuduse ja streike, NSV Liidus ei ole ega võigi olla sääraseid nähtusi.

„Nõukogude rahvas läheb kindlalt edasi, kartmata kriise ja tööpuudust, sest ta toetub teistsugusele, palju kõrgemale sotsialistlikule majanduse organisatsiooni süsteemile, mis ei tunne kriise ega tööpuudust.“ (Ždanov.)

Neljas stalinlik viisaastak avab suured väljavaated meie maa rahvaste ees, innustab neid kiiremini võitma raskusi, mis sõda on sünnitanud ja tegema meie kodumaad veel ilusamaks ja võimsamaks tema sammumisel kommunismi poole.

Lenini ja Stalini loodud Nõukogude riik on kõige demokraatlikum riik ja nõukogude inimesed peavad seda demokraatiat kõige paremaks nende põhiliste huvide väljenduseks. Sellepärast meie maa töötajad võtavad nüüd eelseisvaid liiduvabariikide Ulemnõukogude valimisi vastu uute tootmisvõitudega, organiseerides sotsialistlikke võistlusi valimiste auks.

Suured ja austavad on meie kooli ja meie õpetajaskonna ülesanded suurte leninlike ideede elluviimisel sirguva noorsoo kasvatamisel. Juba nõukogude võimu esimestest päevadest peale avaldas Lenin ainulaadset hoolitsust rahvahariduse eest. Kõiki järgnevaid Lenini juhendeid läbib sama hoolitsus nõukogude kultuuri ja teaduse arengu, laste õpetamise ja kasvatamise eest. Oma ajaloolises kõnes III Kommunistliku Noorsooühingu Konverentsil esitas ta hiiglasliku kommunistliku noorsoo kasvatamise kava.

Mõne aja pärast ilmnes, kuidas mahajäänud poolkirjaoskuslikust Venemaast kujunes kõige progressiivsema, eesrindlikuma teaduse ja kultuuri maa, täiesti kirjaoskuslik maa, paljurahvuseline maa rahvaste ennenägematu kultuuri tõusuga, kultuuriga, mis on vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik.

Pärast Lenini surma seltsimees Stalin kasvatab hoolitsevalt ja armastusega uusi nõukogude kaadreid teaduse, kultuuri ja kunsti alal, uusi majanduse ja nõukogude töötajaid. Kasvatades meie inimesi Lenini suurte õpetuste alustel, meie suur juht Stalin õpetab meid kõiges võtma eeskjuu Leninist:

„Meenutage, armastage ja õppige Iljitši, meie õpetajat, meie juhti,“ ütleb seltsimees Stalin. „Võidelge ja võitke vaenlasi sisemisi ja välisteid Iljitši viisil.

Ehitage uut elu, uut kultuuri Iljitši viisil.

Mitte kunagi ärge keelduge ka väiksemast tööst, sest väikesest ehitatakse suur, — see on üks tähtis Iljitši õpetus.“

Need seltsimees Stalini juhatused tuleb panna sirguva noorsoo kasvatuse aluseks. Meie kool peab kasvatama ideelist, moraalselt püsivat noorsugu, kes palavalt armastab oma sotsialistlikku kodumaad, on us-tav leninismi põhimõtetele ja väärrib suuri inimsoo õpetajaid Leninit ja Stalinit.

Luuletaja Johannes Vares-Barbarus.

PAUL VIIDING.

Johannes Vares-Barbarus ei saanud kunagi olla kutseline kirjanik, ainult poeet. Tema kirjanduslik looming on toimunud eranditult muu kutsetöö kõrval. Aga hoolimata sellest on Barbarus üks suurematest kaasaegsetest eesti luuletajatest.

Laiaulatuslik arstipraksis kuni 1940. aastani, juunipöörde päevist alates juhtiva riigimehe töö ja vastutus, sellest, võiks arvata, oleks pidanud piisama enam kui küllalt ühe inimese kogu tööjõu absorbeerimiseks. Näeme aga, et kõige selle kõrval jätkus Barbarusel jõudu pidevaks luuleloominguks, väga viljakaks loominguks ligi nelja aastakümne jooksul. On tõsiasi, et Barbaruse teoste hulk ei jää maha, vaid ületab mitme kutselise eesti poeedi oma.

Suur ja omapärane and murrab ennast läbi välistest takistustest. „Kodanliku korra tingimustes ei olnud progressiivseil kirjanikel ja luuletajail just kerge kirjutada,“ ütleb Barbarus ise õigusega oma käesoleval aastal ilmunud luulevalimiku „Vastu voolu“ saatesõnas. Tööpoolest, kodanlikus õhkkonnas tuli progressiivseid ideid kandvaid inimestel kogu aeg sõuda vastu voolu, tuli võidelda järjest süveneva reaktsiooniga alates Esimese Maailmasõja lõpust kuni 1940. aastani. Selles võitluses oli Barbarus kirjanikuna kogu aja esirinnas.

Barbaruse viljaka ja pikaajalise loomingu õigeks mõistmiseks on vaja meenutada, milline sündmusterohke, suuri ajaloolisi murranguid sisaldav aeg meie sajandi esimene pool on olnud. Mis kõik on mahtunud aega, mil Barbaruse luule kuju on saanud!

Esimese Maailmasõja eelne reaktsiooniperiood Vene impeeriumis; Maailmasõja tules valmiv revolutsioon, sotsialismi võit 1917. aasta oktoobris; teiselt poolt, kodanluse võimuhaarang Eestis, tööliikumise mahasurumine; fašismi tekkimine Euroopas, tema juurdumine Eestis, kodanliku diktatuuri teostamine; eesti töötava rahva ülestõus 1940. aastal, Nõukogude Eesti loomine; aasta hiljem fašistliku Saksamaa kallaletung, Suur Isamaasõda, võitlus, võit ja rahuliku ülesehitustöö jätkamine meie kodumaal — need on ainult kõige suuremad tähised kõnesolevast ajajärgust.

Miks peame Barbaruse puhul eriti rõhutama seda ajaloolist sündmustikku, neid murranguid ja perioode, mille jooksul ta looming on sündinud? Sellepärast, et Barbarus on väga tugev ühiskondlik luuletaja, et Barbaruse loomingus, suuremal määral kui paljude teiste eesti luuletajate juures, on leida ühiskondlikke noote juba algusest peale, vahest ainult kõige esimesed katsed välja arvatud. Barbaruse luule on alatasa reageerinud sündmustele väljaspool luuletaja mina, on reageerinud neile kirglike seisukohavõttudega, on ühiskondlikele nähtustele intensiivselt kaasa kõlanud.

Kodanluse valitsemise päevil luuletaja Barbarus paljastas teravate, revolutsioonilisest vaimust kantud värssidega kodanliku korra ebakõlasid. Pärast eesti töötava rahva võidukat ülestõusu 1940. aasta juunis loob ta luuletusi, mis kajastavad laiade rahvahulkade rõõmu võidu saavutamise üle, luuletusi, mis kujukalt näitavad õnnelikku tulevikku, mille poole sammub maa peremeheks tõusnud eesti rahvas, sõpradeks ja toeks teised nõukogude rahvad, vankumatuks aluseks stalinlik konstitutsioon. Suure Isamaasõja päevil ta värsid on relvastatud värsid, mis on rakendatud kogu nõukogude rahva ühtse eesmärgi, kodumaa vabastamise ja täieliku võidu saavutamise teenistusse. Ja lõpuks, saavutatud võidu, kättevõidetud rahuliku ülesehitustöö tingimustes innustab tema luule töötajaid nende suurte ülesannete täitmisele, mida esitab uus stalinlik viisaastak, rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastak.

Barbarus on avaldanud neliteistkümmend iseseisvat luuleraamatut, enamik nendest tublisti mahukamad meie tavalistest värsivihkudest. Tema loomingus pole olnud pikemaid pause, üksikud raamatud on tal ilmunud enam-vähem ühtlaste vaheaegade järel ja annavad sugestiivse pildi nii autori arengust, kui ka sündmuste käigust, mis üle maailma hoovavad. Just nimelt: üle maailma! Barbarus ei lase ennast suruda väikerahva kodunurga kitsusse, ta internatsionalistlikult häälestatud vaim püüab välja väikekodanlikust umbsusest; ta igatseb avaramaid perspektiive:

**„Maailma tükkeiks on lõigand geograaf,
mu töö — laas traageldada ühte iga laid“**

(„Poeet estraadil“, kogust „Vahekorrad“).

Inimkonna tunne, töötava inimkonna ühtsuse tunne, mis ei sõltu lahutavatest piiridest, rahvustest ja rassidest, on Barbaruse üks põhilisi tundeid, mis ennast ilmutab läbi kogu tema loomingu. Ka kodanliku aja tingimustes, mil side Nõukogude Liiduga oli igati takistatud „traat-aiast“, püüdis Barbarus hooplega tundma õppida nõukogude kirjandust, nõukogude kirjanduselu. Tema luulel on kokkupuutepunkte Majakovskiga. Barbaruse luule revolutsiooniline sisu kutsub välja vajaduse otsida luuletuste rütmil alal uusi, hoogsamaid teid ja siin ta rakendab sageli Majakovskile omast rütmikat. Pole põhjust arvata, et Barbarus oleks lihtsalt jäljendanud Majakovskit, pigemini on siin tege- mist näitega, mis veel kord tõestab sisu ja vormi lahutamatumust, mis näitab, kuidas põhiliselt ühtelangevalt suunatud sisu peab ka väljenduses ühtelangevaid vormielemente esile kutsuma, eeldades, et on pii- savalt ühist luuletajate temperamentides.

Eessõnas luulevalimikule „Vastu voolu“, mis ilmus 1946. a. algul ja millesse on koondatud parem ja iseloomulikum osa Barbaruse nõukogude-eelsest loomingust, ütleb autor, et ta peab oma kolme esimest luuletuskogu, mis sisaldavad värsse aastaist 1910—1920, katsetusteks

ja näpuharjutusteks. Võime sellega nõustuda, kuigi ka neis kogudes on mõnigi luuletus, mis juba selgesti laseb aimata mitte üksi tugevat sõnakunstniku talenti, vaid ka Barbaruse loomingule nii iseloomulikku ühiskondlikku hoiakut. Luuletuskogust „Vahekorrad“ (1922) alates näeme aga Barbarust juba küpse poeedina, kel on oma individuaalne kunstiline pale ja kelle luulel on tugev aktiivne sisu. Siin näeme Barbarust asuvat oma põhiteema juurde, millele ta pühendab kogu oma loomingu olulisema osa; inimese ja ühiskonna suhete juurde, ühiskondlike vahekordade kunstilise kujutamise juurde. Ta teeb seda esialgu aja moevooludele kümnist makstes ekspressionistlikult ja mitte igakord küllalt rahvalikult. Aga paljude ta värsiridade sisu on laitmatult selgesti suunatud juba selgi perioodil. Oma aja ära elanud, paratamatule hukkamisele vastu sammuvad kodanlikku kultuuri iseloomustab ta näiteks (poemis „Paberist inimene“) järgmiselt:

**„Kuldpulmi tuhat korda pidand hall kultuur,
rauk värisev nüüd kõdunev Euroopa.
On tõelisinimese puudus ilmas suur,
tsivilisatsioon on kaotand jooksuroopa.**

**On jahtund kiirtevaeselt surev loodang, Lääs,
verd inimlikku puserdades — sappi
ent Idas vastset löõmab tõuseng — ääs...“**

Teiselt poolt, samas poemis, tähendab siis samuti kahekümnendate aastate algul, ta sõnastab tulevikku viitavad read:

**„Siinsamas tööst ja higist — masinate vahel
suur aateinimene elab — kommunist,
kui langeb inimkonnalt viimne siduv ahel,
siis kuulda punaväe võib võidusammumist.“**

Barbarus on hiljem samu mõtteid sõnastanud korduvalt ja ka kujukamalt. Käesoleval korral tõstame selle välja tunnistajaks, kui varakult juba Barbarus kandis endas iha seista inimkonna progressiivsel poolel, tööliklassi poolel.

„Vahekordade“ ilmumisele järgnenud kümne aasta, 1924—1934 jooksul ilmub Barbaruselt viis kaaluvat luuletuskogu — „Geomeetiline inimene“ (1924), „Multiplitseerit inimene“ (1927), „Maailm on lahti“ (1930), „E. V.-r.“ (1932) ja „Tulipunkt (1934). Need on iseloomulikud poeetilised dokumendid ajajärgust, nad moodustavad ühe terve viiku, mille oluline tuum on üks: rünnak kodanliku korra ebakõlade vastu, võitlus poliitilise surve vastu, võitlus reaktsiooniliste jõudude vastu, mis koondasid oma ridu Eestis, seades ennast ikka rohkem ja rohkem pead tõstva Euroopa tagurluse, fašismi sõiduvette.

Väikekodanlikus kitsuses vegeteerivas eesti luules olid Barbaruse mässumeelsed, protestivad raamatud sündmuseks kõigile neile, kes ei

lasknud ennast uinutada tõusikluse rappa, kes kandsid muret südames rahva saatuse eest, kes oma rahva õnne eest võitlesid või sellest ainult unistasidki. Barbaruse luuletused mõjusid nagu fanfaarihelid, nagu trummilöögid. Ei olnud kerge autoril ütelda kõike nõnda otseselt ja avalikult, nagu süda oleks tahtnud. Mida tugevamaks kasvas poliitiline surve, seda enam pidi luuletaja ennast väljendama mõistu ja kaudselt. Küllap sellest tingituna seletub osalt ka tema komplitseeritud, mitte kerge vorm — eriti silmapaistev näiteks sisuliselt väga agressiivses aga vormilt raskepärases poemis „E. V.-r.“. Kui praegu Barbarust üle lugeda, siis teame, et paljud tema kodanlust ägedasti ründavaist luuletusist võisid trükki pääseda ainult meie väikekodanluse ükskõiksuse ja lühinägelikkuse tõttu, kes oli harjunud vaevalt kaugemale nägema kui oma nina ette, meie kodanluse vaimse kirjaoskamatusse tõttu.

Selle perioodi 1924—1934 Barbaruse loomingus lõpetab luuletuskogu „Tulipunkt“, mis on ühtlasi Barbarusel sama perioodi tüüpilisemaks ja kõrgemaks saavutuseks. Tõepoolest, sellesse luuletuskogusse poeet koondab nagu ühte tulipunkti kogu oma mõtte ja tahte, oma revolutsioonilise hoo ja täisküpsusele jõudnud kunstilise meisterlikkuse. Sotsiaalse probleemi käsitlel paigutab ta oma värsiread, oma „poemide pataljonid“, oma „sõnasõdurid“ kahele rindele, võtab sisse kaks positsiooni. Ühelt poolt ta esitab sügava realismiga pilte sotsiaalsest viletsusest, töelisklassi talumatust olukorrast kapitalistliku eksploatatsiooni tingimustes; teiselt poolt ta laseb kõlada revolutsioonilisel paatosel, õhutab võitlusele ja ennustab võitu. See on rünnak kahelt lähtealuselt, suunatud ühe eesmärgi poole. „Tulipunkt“ on kirjutatud aastail 1932—1934, s. o. ajal, mil fašism või tema sugulasnähted Baltimail olid kanda kinnitanud ja suuremat võidujoovastust üle elasid. Pätsu diktatuuri maksmapanekule reageerib Barbarus luuletusega „Keskööl lõi surmakell“, fašismi vähjatõve eest hoiatab ta luuletuses „Ämblik koob võrku . . .“

„Reaktsiooni ristämblik koob
võrku Euroopa nähtavasse nurka,
kõrgemale vinnab selle tagurluse hoob,
mis oleks jääma pidaand ajaloo urka.

Haakristi skorpion vardasse heisatud
verega määratud ukсед ja piidad.
Hämmastunult inimene peatub-seisatub,
loidavad õhe kui raamatute riidad.

Ainuke valgus, mida ei suudeta anastada,
millest nagu päikesest kõigile piisab:
trükitud sõna ei keegi saa varastada,
põledes raamat alles märtriiks nii saab.“

See on progressiivse vaimu vastulöök fašismi metsikule kultuuri-vaenule, harimatusejutlustamisele, millel oli kalduvus noil aastail levida väljapoole Saksa piire, muuhulgas meigi reaktsiooniliste ringkondade teadvusse. Sellele vastukaaluks asetab Barbarus hariduse, tõe, kultuuri, mille üldtunnustatud kandjaks on raamat, mille kõrgeks väärtuseks kirjandus, luule.

Barbarus on sügavasti teadlik kirjanduse ülesandest mitte üksi maailma näidata, maailma avastada, vaid ka seda muuta aidata. Korduvalt pühendab ta sellele oma tõekspidamise selgitamisele haaravaid, kaaskiskuvaid luuletusi. Nii annab ta näiteks luuletuste tsüklis „Tulipunkt“ järgmised, programmiselt eriti tähelepanuväärivad read:

„Luuletajad! Meigi täna
moodustame karastet südameist, meeltest
raudse rinde — vaimu kidase traataia,
sest meigi pääd on sügavad kaevikud,
täidetud mõtete vilunud sõdureiga,
relvadega kaitsevalmis, valvel.

Ja meie lennutame, pillume
valgustavaid ideede rakette
ueeaja käristet hämarusse
lingutame sõnagranaate
kõigi tõevassijate sihis,
ning sülitame tuld ja tõrva.

Meigi värssid on rügemendid.
Laske poeemide pataljonid
rivistuvad! Reamehed — sõnad
olgu oma kohal täies varustuses!

Taome haavapuust vaia
kapitalilohe äsja kinniaet hauale,
laulame hüdni ajastule,
mis keerleb nagu maakera
tõe telje ja päikese ümber —
revolutsiooni vankumata rada...“

„Tulipunktiga“ viib Barbarus lõpule ühe keskse perioodi oma loomingus. Pärast kolmeaastast vaheaega ilmuv Barbaruse uus luuletuskogu „Kalad kuival“ ja sellele kahe aasta pärast järgnev viimne nõukogude-eelne kogu „Üle läve“ on tublisti erinevad „Tulipunkti“ perioodi omadest. Järjest süvenev reaktsioon surub kokku avaldamisvõimalused. Luuletaja on sunnitud ennast avaldama kaudsemalt, sõjakeate, otseselt agiteerivate värsside trükkipääsemine on takistatud. See surub oma pitseri Barbaruse tole ajajärgu loomingule. Mitte et ta

taganeks oma tõekspidamistest, kuid ta on sunnitud oma päris mõtteid enam varjama. Näib, et luuletajat ahistab mitte üksi tagurlaste võimutsemine kodumaal, vaid ta on mures nende suurte tõmbetuulte pärast, mis läänest ähvardavad lõõtsuma hakata. Aeg läheneb Teise maailmasõja eelõhtule. Ikka sagedamini jääb luuletaja mõttesse, ükskõik kas ta viibib oma kodulinna Pärnu ängistavas, umbses kitsuses, või teeb reise välismaile, kus ta rõõmu kauneist looduse ja kultuuri vaatamisväärsuseist mürgitavad mõtted Euroopat, tsivilisatsiooni ähvardavast surmaohust. See on mure ja väljapääsu otsimise periood Barbaruse loomingus, mis on väga hästi mõistetav, kui pidada meeles toorkordset konkreetset poliitilist olukorda Euroopas.

Kuid läheneb lahendus, läheneb vabanemine painajast, mis lasub rahva saatuse kohal, mis paneb muretsema tundlikumaid südameid ja teadlikumaid päid. Neljakümnes aasta saabub. Eesti rahvas tõuseb üles, et pühkida minema rahvavaenuline valitsus, kes on viinud rahva kuristiku äärele. Johannes Barbarusest saab riigimees. Järgneb suurtest ülesannetest täidetud aeg, mis ei anna luuletajale palju mahti kirjanduslikuks loominguks. Kuid ta süda on nii tulvil vaimustavast ajaloolisest võidust eesti töötava rahva elus, et ta leiab selleks siiski aega. Nüüd muutub ta oma luules märgatavalt rahvalikumaks, nüüd ei tarvitse ta oma mõtteid peita, nüüd on ta ka jõudnud selgele veendumusele, et ta kirjutab rahvale, kõige laiematele rahvahulkadele. Ta luule saab toitu omakorda rahvalt, kõigest sellest, mis rahvast kaasa kisub, vaimustab, sel väljavaadeterohkel teel, mille avas 1940. aasta juuni ka eesti rahvale. Sama aeg avab väljapääsu Barbaruse progressiivsele luulele ka üle eesti keele piiride. Vene luuletajad, kes tutvuvad Barbaruse loominguga, tõlgivad valimiku ta luulet vene keelde. Raamat ilmub 1940. aastal Moskvas. Barbarus on andnud oma lisa nõukogude kirjanduse ühisesse varasalve.

Nõukogude Liidu Suure Isamaasõja kangelaslik aeg kujuneb Barbarusele väga produktiivseks loominguperioodiks. Luuletaja on sunnitud oma sünnimaalt lahkuma, nagu kümned tuhanded teisedki eesti nõukogude patrioodid. Kojuigatsus, viha sünnimaad teotavate junkrute vastu, leegitsevad üleskutsed võitlusele, lendlehed okupatsiooni ikkes vaevlevaile kaasmaalasele, võitluse iha ja võidukindlus, need ülesanded valitsevad nüüd Barbaruse loomingut. „Relvastatud värvid“ ja „Rindeteedel“ on kogud, millesse on koondatud Barbaruse Isamaasõja-aegne luule. Väikest taskuformaadis luuletuskogu „Relvastatud värvid“ kandsid oma sõjateel kaasas eestlased punaarmeelased — ohvitserid ja reavõitlejad.

„Sa maha jäid õõ viirastuste õudu,
kui põlev laev, mis varsti vajub merre,
kui sõdur haavatu, kel pole jõudu,
kes nõrkemas on enda pahtund verre
ja juba tunneb surma külma sõudu...“

alustab Barbarus luuletust vallutatud Eestist. Ta kõneleb sissetunginud röövlite metsikustest, rahva loendamatuist kannatusist; ent selgesti kangastub ta silmis pilt võidust, mis ei jää tulemata:

„Ma näen sind võitjana, kord kätte tasud
sa kõige eest, mis jäänud seni võlgu.
Kui raskeid arveid selgitama asud,
siis ärgu roimar kehitagu õlgu
ning salaku, mis koorem hingel lasub!

Nii seisad silme ees, mu selja taga,
sa vaikiv valus, sisemiselt uhke.
Kui järsku tarvis rünnata on aga,
siis, viha põline ja pidev, puhke!
Mu värss, mu rahvas, surmahoope jaga!...“

Barbaruse kui luuletaja elutöö kunstiline kaal ja ühiskondlik mõju on suur. Seejuures teame, et ta polnud ammugi veel ütelnud luuletajana oma viimast sõna, vaid vastupidi töötas pidevalt uute teoste juures. Ta töökavas oli muide suur poeem, millest ta möödunud suvel, lühikese puhkuse ajal kirjutas valmis poolteist tuhat rida. See töö jäi nüüd pooleli... Barbarus ei saanud kaua osa võtta sellest suurest tööst, mida nõukogude rahvas on alustanud sõjahaavade ravimisel ja uue, kultuurse, õnneliku elu taastamiseks ning edasiarendamiseks. Aga tema loomingu aktiveeriv mõju elab edasi meie rahvas. Tema kodanliku aja dokumentatsioonid värssides õpetavad meid vihkama vana, manduvat maailma, aitavad välja juurida kodanliku korra igandeid meie inimeste hingest, tema nõukogude ajastu luule õpetab meid mõistma nõukogulikku elu, õpetab meile nõukogude patriotismi, rahvaste sõpruse üllast ideed, innustab võitlema ja töötama nende hiiglaülesannete juures, millede juures Lenini-Stalini partei juhtimisel töötab kogu nõukogude rahvas.

A. S. Puškin.

(110. surmapäeva puhul.)*

J. VAINASTE.

10. veebruaril mälestame kuulsa vene kirjaniku Aleksandr Sergejevitš Puškini traagilise surma 110. aastapäeva.

* Et mitte korrata A. S. Puškini elu ja loomingu ülevaadet, mis on antud Kirjandusloolises lugemikus VIII klassile, on käesolevas käsitluses mitmedki üksikasjad jäetud mainimata.

Vene revolutsioonäärides eristab V. I. Lenin kolme generatsiooni: 1) aadliseisusest revolutsionäärid, dekabristid ja Herzen; 2) keskseisusest revolutsionäärid, Tšernõševskist „Narodnaja Voljani“; 3) proletaarsed revolutsionäärid, eriti alates 1905. aastast (V. I. Lenin „Herzeni mälestuseks“).

A. S. Puškin kuulus vene revolutsionääride vanemasse põlvkonda. Möisnike enamus oli tollal kindel pärisorjusliku korra ja isevalitsuse pooldaja. Ainult vähesed eesrindlikumad neist huvitusid rahva häadest ja lääne-euroopa valgustusajastu aadetest. Talurahva mässudest ja Lääne-Euroopa majanduspoliitilise elu edusammudest järeldasid nad, et Venemaagi vajab edasiseks arenemiseks kodanlikke vabadusi ja konstitutsioonilist riigikorda.

Selliseid vaateid näis soosivat oma valitsemise algul isegi Aleksander I, kuid pärast Napoleoni-sõdu, sattudes „Püha Liidu“ ja selle juhi Metternichi sõiduvette, ta hakkas pooldama reaktsioonilist poliitikat, mille juhiks sai Araktšejev.

See oli aeg, mil tähtis osa aadlinoorsoost, kes 1812. a. Isamaasõja puhul oli astunud sõjateenistusse, saabus koju Lääne-Euroopast, kus oma silmaga oli näinud sealse ühiskondlik-poliitilise korra ja kultuuri saavutusi. Senise korra edasikestmine Venemaal tundus paljudele võimatu. Tekkis salaselts, kes hakkasid ette valmistama riigipöoret. Nende esimene väljaastumine (1825. a. detsembris), mis oli halvasti organiseeritud ja millel puudus side laiemate rahvamassidega, lõppes fiaskoga.

Järgneval Nikolai I valitsusajal reaktsioon tugevnes. Loodi eriline sandarmite korpus, kes pidi jälgima ja hävitama iga vabamat mõtteja tegevusavaldust. Selle korpuse juhiks sai kindral Benkendorf.

Selline oli ühiskondlik-poliitiline raamistik, milles pidi arenema ja avalduma A. S. Puškini tegevus ja looming.

Tema kirjandusliku tegevuse algul olid vene kirjanduses tähtsal kohal veel vale-klassitsistliku voolu traditsioonid (Deržavin). See vool hülgas tõsielu realistlikku kujutamist, pidades kõige tähtsamaks kreeka-romaa ja prantsuse kirjanduse eeskujude järgimist. Kirjutati valitsevatele kihtidele, ülespuhutud „kõrges“ stiilis.

Selle vooluga oli juba enne Puškinist astunud võitlusse sentimentalistlik ja romantiline kirjandusvool, kes hülgas vale-klassitsistliku voolu reeglid, seades esikohale inimese hingeelu kujutamise, taotelles ühtlasi lihtsamat ja loomulikumat väljendusviisi (Karamzin, Žukovski). Kuid selle voolu aluseks oli idealistlik ja religioosne maailmavaade ning elu kujutasid nad ebatõelises ja valitsevaid klasse soosivas valgustuses.

Sellest kirjanduslikust voolust kasvas välja ja üle A. S. Puškin, seades kirjanduse aluseks realistliku, elulähedase loomismetodi.

A. S. Puškin sündis 6. juunil 1799. a. Moskvast. Tema isapoolsed esivanemad kuulusid vanasse aadlisuguvõssa, kelle esiisa sai kuulsaks

juba ajaloolises Neeva lahingus 15. juulil 1240. Sellest ajast peale leiame Puškineid korduvalt Vene ajaloo lehekülgedel. Sageli esinevad nad julgete ja isemeelsetena ja saavad valusate karistuste osaliseks. XVIII saj. lõpuks on Puškinid kaotanud oma rikkused ja mõju riigi juhtimisel. Neile on jäänud vaid gallomaanide, peenutsevate salongi-lõvide kuulsus.

Ema poolt oli Puškini esiisaks Abram Hannibal, abessiinia vürsti poeg, kes Peeter Suure ajal sattus Vene riigiteenistusse. Hannibalid omasid tähtsaid väejuhtide ja inseneride kohti (muuseas ka Tallinnas ja Pärnus). Olles troopikalise keeva verega, said nad kuulsaks ka oma perekonna-skandaalidega.

Nii andsid esivanemad Puškinile palju ajaloolist ainestikku, mõtisklemiseks ja põimimiseks oma kirjanduslikku loomingusse.

Puškini vanemad elasid lõbusat suurilmaelu. Nad hoolisid vähe oma laste kasvatamisest, jättes need välismaalasist guvernööride ja päris-orjadest teenijate hoolde. Tulemusena sai noor Puškin prantsusepärase hariduse, tutvudes juba poisikesena — isa rikkalikust prantsuskeelsest raamatukogust — prantsuse materialistide ja ateistide vaadetega.

Teiselt poolt aga oli noorel Puškinil väga tihe vene rahvaga. Puškinite laste hoidjaks oli lihtne ja südamluk talunaisterahvas Arina Rodionovna, kes, võime öelda, oli Puškinile ema asemel, kelle suust ta kuulis palju muinasjutte ja rahvalaule. Meesteenriks — „djadjkaks“ — ja samuti Puškini lahutamatuks kaaslaseks eluteel (olles isegi üks tema väheseid saatjaid viimsele puhkusele), sai lihtne talumees Nikita Kozlov (teda meenutab „Kapteni tütre“ Savelitš).

Nende kahe saatel hulkus väike Puškin sageli mööda Moskvat, vaatles lihtrahva elu ja kuulatles tema keelt. Moskva ise meenutas tollal mitmeti suurt küla, sest igal mõisnikul oli siin oma majapidamine, vastavate ehitiste, teenijaskonna ja inventariga.

Puškini kodus olid tähtsal kohal kirjandusharrastused: Puškini isa ja onu Vassili kirjutasid luuletusi vene ja prantsuse keeles ja nende majasõpradeks olid mitmed tolle aja tuntud kirjanikud.

Tuleb rõhutada ka seda asjaolu, et Moskva seltskond oli kaugel tsaari õukonnast ja seal valitsevast orjalikkusest ja karjerismist. Siin arenes Puškinis see tugev iseseisvustunne (mida nimetati „jonnaku-seks“), mis ei talunud sundust ega vägivalda.

Isa kavatses anda Puškinile hea koolihariduse, milleks oli ette nähtud astumine jesuiitide kolleegiumi. Kuid just 1811. a. avatakse Tsarskoje Seloos uut tüüpi kool, lütseum, privilegeeritud õppeasutus eliidile (seal puudus näit. kehaline karistus), kus pidi ette valmistatama kõrgemaid riigiametnikke. Õppeaeg kestis 6 aastat, kava hõlmas nii kesk- kui kõrgema kooli kursust. Puškini isa ja onu kasutasid oma tutvusi ja sidemeid, mille tulemusena noor Puškin pääses eksamitele ja lõpuks 30 vastuvõetu hulka.

Lütseum oli kinnine õppeasutus. Kinnine elu soodustas tihedaid sõprussidemeid lütseistide vahel, mis jäid püsima pärastises elus (näit.

koosviibimiste kujul lütseumi aastapäevadel, 19. oktoobril). Kuna kool asus tsaarilossi tiibosas, siis võimaldas see arvustavalt jälgida õukonna elu.

Õpetamise tase oli lütseumis madal ja otsene õppetöö huvitas Puškinit vähe. Teda atesteeriti kui andekat, kuid laiska, tähelepanematut, korratut jne. poissi. Oli ka üksikuid häid õppejõude, näit. prof. Kunitsõn, kelle loengud olid läbi imbutunud vabaduse- ning võrdsuseaateist ja sihitud absolutismi vastu.

Puškini lütseumis viibimise ajal toimus rida tähtsaid ajaloolisi sündmusi, nagu: 1812. a. Isamaasõda, Moskva põlemine, Lääne-Euroopa vabastamine ja Napoleoni pagendamine, mis andsid lootusi poliitilisteks reformideks ka Venemaal. Kui aga järgnes Araktšejevi režiim ja „Püha Liidu“-pärane tagurlik välispoliitika, oli pettumus seda suurem.

Ehkki lütseum oli kinnine õppeasutus, olid lütseistid tihedas kontaktis välisilmaga, muuseas Tsarskoje Seloos asuva husariväe polgu ohvitseridega, kellest paljud olid pärasised dekabristid. Puškini heaks sõbraks nende hulgas sai tuntud filosoof ja publitsist Tšaadajev, kelle Nikolai-aegne valitsus tema terava kriitika pärast laskis tunnistada nõrgameelseks.

Lütseumis olid tähtsal kohal kirjandusharrastused, nagu käsikirjalised ajakirjad, kirjandusõhtud ja -võistlused. Puškin sai juba lütseumis tunnustatud luuletajaks, eriti alates tema luuletusest „M ä l e s t u s i T s a r s k o j e S e l o o s t“, mille ta ette kandis eksamil 8. jaan. 1815 luuleveteraan Deržavini juuresolekul.

Puškin võttis osa ka kirjanduslikust elust väljaspool kooli, muuseas kirjanduslikust kodusõjast vanameelsete ja uuendusmeelsete vahel, kus võitlus käis vana raskepärase ja liiga raamatuliku keelepruugi ümber. Keeleuuenduse taga peitusid muidugi ka eesrindlikud poliitilised ideed.

Puškini elutee oli tema enda teades kirjanikukutse. Tema parimad sõbrad aga tõmbasid teda sõjateenistusse, kuid lütseumis saadud ettevalmistus nägi ette riigiteenistust. Nii saabki Puškinist peale kooli lõpetamist 1817. a. suvel 10. järgu ametnik välisministeeriumis 700 rubla aastapalgaga. Nagu paljud teisedki, võttis ta riigiteenistust puhtvormiliselt, kasutades saabunud vabadust teatrite ja ballide külastamiseks, armulugude ja duellide sõlmimiseks, jätmata seejuures unustusse intensiivset tegevust kirjandusliku loomingu ja endatäiendamise alal.

Pealinna elav seltskondlik elu võimaldas talle kokkupuuteid tolle aja eesrindlikumate tegelastega, eriti dekabristidega. Neil oli oma salajane organisatsioon, millest teadsid vaid vähesed. Puškin sinna ei kuulunud, ehkki seal oli mitmeid tema parimaid lütseumi-sõpru, näit. Puštšin. Oma propagandat isevalitsuse vastu arendasid dekabristid laialdaselt, muuseas kirjandusühingus „Roheline lamp“, mille tegevusest võttis osa ka Puškin.

Rida Puškini luuletusi tollest ajast on kirjutatud dekabristlikus vaimus, näit. „V a b a d u s“ (1817), kus luuletaja piitsutab igasuguseid hirmuvalitsejaid, eristamata isevalitsejaid revolutsioonilistest diktaatoritest-jakobiinlastest. Eriti populaarsed olid Puškini epigrammid, sihitud tsaari, Araktšejevi jt. vastu, mis levisid käsikirjades. Dekabristid olid eriti agarad neid levitama.

Külastades oma ema poolt esivanemate mõisa Mihhailovskojet Pihkva taga, oli ta nõrдинud seal nähtud pärisorjusliku korra õudustest (tema enda kodused olid talurahva vastu sõbralikud), mida ta kajastab eredates värvides luuletuses „K ü l a“ (1819).

1820. a. algul lõpetab Puškin oma esimese poemi „R u s l a n j a L j u d m i l a“. See on elurõõmus ja teravmeelne muinasjutuliste süžeede käsitus. Teos võeti vastu suure vaimustusega, sest see oli midagi hoopis erinevat senisest kirjandusest. Ainult vanades traditsioonides kivinenud arvustajad ei suutnud mõista, kuidas haritud seltskonnale saab pakkuda sellist „Kirša Danilovi (vene rahvaluulekoguja) parodeerimist“.

Neist vaidlusist Puškin ise osa võtta ei saanud, sest 6. mail tuli tal ootamata sõita lõunasse. Tema käsikirjaliselt levitatud poliitilised luuletused olid jõudnud tsaarini ja see nõudis tema saatmist kas Siberisse või Solovkisse. Žukovski ja Karamzini eestkostel muudetakse karistus „üleviimiseks teenistuse alal“ kindral Inzovi käsutusse, kes oli Lõuna-Vene ala kolonistide hooldajaks ja asus Jekaterinoslavis (praegu Dnepropetrovsk).

Kohale jõudnud, haigestub Puškin malaariasse. Haigena leiab ta seal kindral Rajeovski, intelligentne ja dekabristide-meelne sõjaväelane, kes sõidab oma perekonnaga Kaukasusse ja Krimmi. Puškin võetakse kaasa ja ta veedab nendega koos ülihuvitava suve, mida meenutab hiljem sageli oma loomingus.

Teenistuskohale ilmub Puškin alles septembris, nüüd juba Kišinevi, mis oli äsja liidetud Venemaaga ja kus asus nüüd Inzov. Viimane suhtub Puškinisse vastutulelikult ja võimaldab talle elada vaba elu. Siin tihenevad Puškini sidemed lõunas asuva dekabristide organisatsiooniga ja selle juhtidega (Pestel, Orlov). Teda liikmeks ei võeta, plaanidesse ei pühendata — teda hoitakse kui geeniust, kardetakse võib-olla ka tema kergemeelsust.

Oli parajasti revolutsioonilise liikumise tõusuaeg üle terve Euroopa. Eriti aga kõitsid siinseid revolutsionääre Kišinevis ettevalmistatav kreeklaste vabadussõda türklaste vastu. Puškin oli tuttav selle liikumise juhi kindral Ypsilantiga ja on põhjust oletada, et ta ihkas isiklikultki osa võtta kreeka rahva vabadusvõitlusest, nagu tema jumaldatav Byron.

Sellesse ajastusse kuulub Puškini kõige revolutsioonilisem luuletus „K i n ž a l l i“ (Pistoda), kus ta kutsub kukutama ainuvalitsust. Kui aga revolutsiooniline liikumine igal pool maha surutakse, tuleb ta järeldu-

sele, et massid pole veel küpsed vabadusele. Sellest pessimistlikud noodid, näit. luuletuses „Vabaduse külvaja kõrves“:

End laske karjatada, rahulikud rahvad!
Ei karjad vaja vabaduse ande.
Neid vaja pügada ja tappa.
Jääb päranduseks põlvest põlve
neil ike kuljustes ja astel.

1823. a. suvel õnnestus Puškinil siirduda kolgalinnast Kišinevist euroopalikku Odessasse, sinna äsjanimetatud kindralkuberner Vorontsovi kantseleisse. Vorontsov kuulus tuntud metseenide perekonda, oli hariduse saanud Inglismaal, kuid oma kõrgi iseloomu tõttu ei suutnud ta Puškiniga luua sobivat vahekorda. Ta kohtles Puškinit kui väikest ametnikku, see aga vastas epigrammidega. Vahekord muutus talumatuks. Puškin kavatses juba põgeneda merd mööda välismaale, kuid ette jõudis uus väljasaatmine: Vorontsovi kätte juhtub Puškini kiri, kus see ütleb, et ta võtab „puhta ateismi tunde“. Sellest teatatakse tsaarile, see käsib Puškini vallandada ja saata Mihhailovskojesse, kiriklike ja kodanlike võimude valve alla.

Neli aastat lõunas tähistasid terve rea teoste valmimist ja algatamist. Siin kirjutas ta poemid „Kaukasuse vang“, „Vennad-röövlid“, „Bahtšissarai purskkaev“, „Mustlased“, satiirilise poemi „Gavriliaad“ ja kolm esimest peatükki „Jevgeni Oneginit“.

Lõunas toimus tähtis muutus Puškini kirjanduslikus orientatsioonis: senisest prantsuse kirjanduse austajast ja jälgendajast muutub ta Byroni ja Shakespeare'i austajaks. See muutus sai alguse Rajevskite perekonnast, kus mõisteti inglise keelt ja loeti inglise kirjandust. Puškingi asus oma puudulikkude inglise keele oskust täiendama. Byroni luule protest valitseva reaktsiooni vastu oli kooskõlas Puškini enda protesti-meeleoluga. Kuid Byroni luule oli pessimistlik ja individualistlik, selles vastandati inimest ühiskonnaga. Puškin jälgib küll Byroni protesti, kuid mitte tema individualismi (näit. suhtumises Alekosse). Byroni vaimustus asendubki varsti Shakespeare'i austamisega, kelle vaadete järgi üksikisik saab õnnelik olla vaid üldsuses ja koos üld-susega.

9. aug. 1824. a. saabub Puškin Mihhailovskojesse. Tema vaimulikuks hooldajaks määrab kuberner Svjatogori kloostri ülema, ilmalikuks hooldajaks aga Puškini isa, kes parajasti oli siin suvitamas. Sellest sugeneb väga terav vahekord vanematega. Nad sõidavad aga varsti ära ja Puškin jääb kahekesi Arina Rodionovnaga. Puškin elab kinniselt, omaette, läbi käimata ümbruskonna mõisnikega (peale sümpaatse Ossipovite perekonna). Elu oli igav. Tekkis jälle kavatsus põgeneda välismaale ja seekord Tartu kaudu, nimelt: Puškin palus luba sõiduks Tartu, raske operatsiooni sooritamiseks tuttava professori Moieri juures. Koduste oskamatu asjaajamise tõttu see plaan luhtus.

Tähtsamaks loominguliseks saavutuseks on siin tragöödia „Boris Godunov“ lõpuleviimine. Mihhailovskojes asus Puškin jälle Shakespeare'i lugemisele. See suur kirjanik vaimustab teda ja ta otsustab suunata vene teatri seniste õuetraagikute Corneille'i ja Racine'i juurest Shakespeare'i juurde, s. t. rahvas peab olema üks tragöödia peategelasi. Selline tragöödia pidi olema „Boris Godunov“. Selle kirjutamiseks oli vaja süveneda ajalukku ja rahva hingeellu. Viimase eesmärgiga ta riietus lihtmeheks, käis ringi laatadel ja jälgis rahvast. Ajaloolise sisu andsid talle äsjailmunud Karamzini Vene riigi ajaloo köited. Karamzin oli ka Shakespeare'i austaja ja tema Boris Godunov vastab Shakespeare'i kontseptsioonile: tal on „suur süü“ südamel ja ta pälvib saabuvat katastroofi. Teosesse on peidetud mõnigi Puškini tagamõte, kõigepealt see, et tsaarid pole rahva valitud, et tsaar pole isa ja rahvas lapsed, nagu seda püüdsid kujutada kroonupatriootilised historikud.

Teated dekabristide väljaastumisest ja selle julmast likvideerimisest jätavad Puškinisse masendava mulje. Ta põletab igaks juhuks oma senised päevikulised märkmed. Kui aga teda ei puudutata, otsustab ta pöörduda Nikolai I poole palvega, et teda lubatakse pealinna ja välismaale. Kaua tuli tal oodata vastust, sest enne käis kohal salaagent kogumas andmeid Puškini eluviisi kohta Mihhailovskojes.

3/4. sept. öösel saabub kubernerilt käsk: tsaar nõuab Puškinit otsekohe Moskva. Puškin sõidabki. Tal on seal avameelne kõnelus tsaariga. Ta ei salga, et Peterburis olles olnuks mässuliste hulgas. Tsaar soovib talle muutuda „mõistlikumaks“, vabastab ta teosed eeltsensurist, lubades talle ise olla sensoriks.

Puškin vastab soostuvalt, lootes, et tsaar mõtleb tõeliselt siirduda repressioonidelt reformidele. See lootus avaldub eriti luuletuses „Stantsid“, kus Nikolaid võrreldakse Peeter Suurega ja soovitakse võtta sellelt eeskju.

Oodatud vaba loomistöö vabadus jäi tulemata. Mitmed ta teosed ei saanud ilmumisluba, või neis nõuti muudatusi tsaari maitse ja arvamuste kohaselt. Kui Puškin sõprade ringis luges ette „Boris Godunovi“, siis sai ta märkuse, et ilmumata teoseid ei tohi ette lugeda. Ta sai tsaarilt isegi tööülesande — kirjutada traktaat „noorsoo kasvatusest“, mis tähendas muidugi enda ja dekabristide kasvatamise puuduste paljastamist ja paremate mooduste soovitamist. Puškinit küsimus ei huvitanud ja ta kirjutas midagi vaid vormi täiteks.

Järgnes rida närveerivaid sekeldusi. Näit. leiti kellegi surmamõistetud sõjaväelase juurest Puškini väga revolutsiooniline luuletus „14. detsembriks“, mis osutus aga katkendiks eleeegiast „André Chénier“, mis oli kirjutatud enne dekabristide mässu ja käis Prantsuse revolutsiooni kohta, kuid oli sensori nõudel trükisilmunud variandist välja jäetud.

Edasi sattus metropoliit Serafimi kätte käsikirjana leviv satiiriline poem „Gavriliaad“, kus käsitellakse peaingel Gabriel ja neitsi Maarja

vahekorda. Puškin püüab algul salata, kuid lõpuks, kui teda rahule ei jäeta, tunnistab end „süüdlaseks“.

Seda laadi jälitamiste mõjul kirjutab Puškin oma sapiseima luuletuse „A n t š a r“. Ta on tüdininud pealinna mürgisest õhkkonnast, palub luba astumiseks tegevväkke või sõiduks Pariisi — ei lubata. Ta pessimistlikud meelolud kajastuvad sünnipäeval 1828. a. kirjutatud luuletuses, mis algab —

**Kink tarbetu ja juhuslik,
meil', elu, milleks oled antud?!**

Kui siis järgneval aastal kaunitar Natalia Gontšarova ei võta vastu ta kosimist, sõidab ta otsekohe — Benkendorfilt luba hankimata — Taga-Kaukaasiasse, kus oli käimas sõda Türgiga. See reis kestis 4—5 kuud ja andis Puškinile palju uusi elamusi, mis on kirjeldatud teoses „Reis Erzerumi“. Reisilt tagasi jõudnud, saab ta peapesu loata sõidu eest, ja kui ta siis palub luba sõiduks välismaale või Hiinasse, saab ta jälle eitava vastuse.

Hoolimata kõigest kestab intensiivne looming. Paistab silma eriline huvi ajalooliste teemade vastu, mille keskuseks on Peeter Suur kui progressiivne valitseja („Poltava“, „Vaskratsanik“, „Peeter Suure murjan“).

Mitmes luuletuses tõuseb tulipunkti ka luule ülesande küsimus. Seni nõudis Puškin, et luule oleks maale ja rahvale kasuks. Seda ta oligi, levitades dekabristlikke ideid. Kuid et Nikolai I aegses seltskonnas tema luule ei leidnud vastukaja, siis seab ta end vastu sellele seltskonnale, nimetades seda „pööblik“ („tšernj“), kellega tema luule ei taha tegemist teha. Nikolai I kroonulik suhtumine kirjandusse ja seda rohkem tema näpunäited sundisid esile tõstma kirjanduse väärtust iseendas, tema iseseisva olemasolu õigust. Selles ei tule aga näha mitte seda, mida hiljem nimetati „kunst kunsti pärast“, mis tähendas subjektiivset mänglemist vormielementidega, vaid Puškin pöördub üle teda ümbritseva vaimsete huvideta seltskonna peade veel kirjaoskamatu rahva ja tuleviku-ühiskonna poole. Nii tuleb mõista Puškinil väljendusil individualistlikus hoiakus, nagu luuletuses „P o e e d i l e“:

**Poet! sa ära hinda rahva armastust,
sest möödub hetkeline kiiduvaimustus,
Kui kuuled vähiklikku arvamust ja pööbli naeru,
sa püsi kindel, rahulik ja morn.**

**Sa ole tsaar ja ela üksi. Vaba teed
sa mine, kuhu viib sind mõistus vaba,
seal täiusta sa oma lemmikmõtteid
ja ära nõua tasu õilsa teo eest.**

Puškinil uus kosimine võetakse Natalia Gontšarova poolt vastu. Kositav kuulus kuulsasse Kaluga kaupmeeste-vabrikantide sugu-

võssa, mis oli tõstetud aadliseisusse, kuid kelle rikkused olid juba läbi-
kulutatud. Pruudi isa oli nõrgameelne ja ema despootlike kalduvus-
tega. Puškinil tuli võtta ka see perekond oma hooldusele. Kasvasid
majanduslikud mured ja raskused.

Kihluse puhul kingib isa Puškinile osa Boldino mõisast Nižni-Nov-
gorodi kubermangus, kuhu tal tuli sõita 1830. a. septembris oma õigusi
vormistama. Talurahvas oli siin kehv, nii et kinki sai kasutada vaid
pantimisobjektina (saades selle eest 40 000 rbl.). Koolera tõttu tuli
Puškinil viibida siin ligi 3 kuud, mis kujunes erakordselt viljakaks
loomisperioodiks. Siin kujunes lõplikult välja Puškini realistlik elu-
kujutamine, eriti „Belkini jutustustes“, kus peategelasiks on
tavalised inimesed, keda varem üldse ei märgatud.

Pärast abiellumist 18. veebr. 1831 siirdub Puškin Peterburi, ühelt
poolt et vabaneda tülikast ämmast ja naise tädidest, teiselt poolt et
astuda riigiteenistusse. Viimast oli vaja tulude tõstmiseks, sest teist
tähtsat tuluallikat, s. o. ajalehe väljaandmist, mida ta oli korduvalt
taotlenud, talle ei lubatud. Ta arvati välisministeeriumi arhiiviametnik-
kuks, aastapalgaga 5000 rbl., saades peaülesandeks Peeter Suure aja-
loo kirjutamise. Töö arhiivis huvitas Puškinit.

Kuna samal ajal puhkevad mitmel pool rahva- (ehk koolera-) mäs-
sud, siis pöördub Puškin Pugatšovi mässu kui suurima rahvamässu
uurimisele. Samal ajal puhkes ka mäss Poolas, millega seoses tugev-
nes Lääne-Euroopas Vene-vastane agitatsioon kõnede ja meeleväl-
dustega, kus kutsuti sõtta Venemaa vastu. Sel puhul kirjutab Puškin
patriootilised luuletused: „Borodino aastapäev“ ja „Venemaa
laimajaile“.

Arhiividokumendid sunnivad Puškinit nägema Pugatšovi mässus
talurahva stiihilist ülestõusu mõisnike kohtlemise vastu. Ta palub luba
kirjutada sellest pikema uurimuse, mis pidi vaja minema Suvorovi
kui Pugatšovi võitja ajalooks ja sooritada ekskursiooni mässu ala-
dele. Ta saabki loa ja teeb 1833. a. sügisel pikema ringsõidu mässu
rajonides, küsitleb vanemaid inimesi, kes mäletavad mässuaega ja
on näinud Pugatšovi. Talle hakkab meeldima see andekas juht, kellega
ei suutnud hakkama saada tema vastu saadetud andetud balti parunid.

Puškin vajas oma loomistöö jätkamiseks rahu ja majanduslikku
kindlustust, kuid seda võimaldas talle elu iga aastaga üha vähem, sest
majanduslik seisukord aina raskenes, kuna vastuolud tsaariga ja teda
ümbritseva õukonnaga süvenesid ja keerustusid.

Keerulisemaks muutusid tema suhted abikaasa tõttu, kes oli tun-
nustatud ilutar, kellele pöörasid peagi tähelepanu õueringkonnad ja
tsaar ise. Puškini abikaasale meeldis suurilmaelu oma lõbustustega ja
ta oskas lugu pidada temale osutatud tähelepanust.

Et Puškin ei saaks takistada abikaasat ilmutamast tsaari lossi igale
pidustusele, siis tõstetake ta kammerjunkru auastmesse, mis teeb
kohuslikuks osavõtu õukonna üritusist. Puškinile oli see kahekordselt
solvav: esiteks annetatakse seda tiitlit tavaliselt 18-aastastele ja tei-

seks võis see laiemais ringkondades näida siirdumisena õuepoeediks. Ta siiski ei keeldunud vastu võtmast, kuid jättis tsaari selle „au“ eest tänamata — nagu olnuks kord ja kohus — ja püüdis leida igasuguseid põhjusi mitteilmumiseks.

Neil aastail valminud teostest oleksid märgitavad järgmised.

Lõpliku kuju sai peateos „Jevgeni Onegin“, mille kallal Puškin oli töötanud 8 aastat. Teose lõpupeatükk pidi kujutama Onegini traagilist, lepitavat surma (kas Senatiplatsil või Kaukaasias), kuid Puškin hävitas selle, kuna polnud lootust sellele loa saamiseks. Oneginis näeme XIX saj. alguse vene noort aadlikku, kes osutub tarbetuks inimeseks. Selliseid tüüpe esines samal ajal ka väliskirjanduses — Byronil, Chateaubriand'il, Musset'l jt., kes olid pettunud oma unistussis: Prantsuse revolutsioon ei suutnud võidule viia vabaduse ja võrdsuse ideid, troonidel istuvad endiselt türannid ja neid ümbritsevad lurjused. Onegini-taoliste noorte jaoks ei ole siin kohta, kui nad ise ei soovi saada lurjusteks.

Oneginile, euroopaliku haridusega meeskujule seatakse vastu vene naise ideaal, Tatjana. Neid kaht peakuju ümbritsev keskkond annab meile üksikasjaliku pildi vene valitsevate kihtide elust.

„Vaskratsanikus“ ristleb rida mitmesuguseid sugemeid, nimelt: kange torm ja uputus Neeval 18. aug. 1833, kui Puškin parajasti asus sõidule itta, jutustus kellegi majori unenäost 1812. a., Puškinini endise sõbra, poola kirjaniku Mickiewicz'i Pariisis kirjutatud venevaenulised satiirid jne.

Poem kätkeb endas terve rea sümboleid: kumiir pronkshobusel on isevalitsuse sümbol, keev Neeva on mässav rahvas, kes on aheldatud graniitkallastesse. Jevgeni on tavaline vene inimene, kellest kumiir ei hooli (on selle poole seljaga), kuid kelle seast mõni julgeb teda siiski ähvardada (Radištšev, dekabristid).

Pugatšovi mässu uurimine andis peale ajaloolise traktaadi veel ilukirjandusliku kajastusena „Kapteni tütre“ — esimese euroopaliku ajaloolise romaani vene kirjanduses, kirjutatud lihtsas ja humoriga stiilis. Talurahva-mässe vaadeldakse siin hoopis uuest vaatekohast.

Mässude temaga kaasub ka jutustus „Dubrovski“, mille süžee rajaneb tõestisündinud loole valge-vene mõisnikust, kellelt rikas naaber võttis kohtu teel ühes vaieldava maatükiga üle ka terve mõisa.

Kaua tundi Puškin sõpradega vajadust euroopaliku ajakirja järele, nagu oli 1809. a. W. Scotti poolt asutatud „Quarterly Review“. 1835. a. lõpul Puškin esitab vastava palve ja saab loa „Sovremenniku“ väljaandmiseks. Ta hakkab värbama kaastöölisi. 1836. a. kulub tal palju aega ajakirja I aastakäigu toimetamiseks, mis 30 aastat järjest jäi vene demokraatlike kirjanike häälekandjaks.

Puškinile saab saatuslikuks 1834. a. Peterburi saabunud prantsuse emigrant parun Dantes, kes oma kena välimuse ja vaba käitumisega äratub tähelepanu, saab Hollandi saadiku parun Gekkerni soosikuks

ja kasupojaks ning selle kaudu pääseb õueringkondadesse. Siin hakkab ta silmatorkavalt lipitsema Puškini abikaasaga, oletatavasti selleks, et varjutada Nikolai I lipitsemist. Tulemuseks on kasvav klatš, mis valusasti riivab Puškini enesetunnet.

4. nov. 1836 saab Puškin ja mõned tema tuttavad anonüümse laimukirja prantsuse keeles.

Puškini hingeline tasakaal on häiritud, nagu seda peegeldab sünge surmaaimustega luuletus kalmistust või tema 20-aastast luuletegevust kokkuvõttev „Mälestussammas“.

Õukonnas aga jätkuvad ballid. Jätkub ka klatš. Puškin pöördus selle asjas isegi kirjaga tsaari poole ja tal oli kõnelus tsaariga, mille sisu me ei tea. Kui aga saabub jällegi anonüümikiri tema abikaasa kohtumisest Dantesega, siis otsustab ta lõpetada avaliku skandaaliga, s. o. duelliga. Ta kirjutab Gekkernile sedavõrd terava kirja, et sel jääb üle vaid vastata duelliga. Ta saadab välja oma kasupoja, kes oli hea laskur.

Duell oli 8. veebruaril 1837. Puškin sai raskesti haavata, Dantes kergesti. Kahe päeva pärast, 10. veebruaril, peale raskeid kannatusi, Puškin suri.

Tsaar ja Benkendorf teadsid duellist, kuid ei teinud takistusi — neile meeldis pigem võimalus vabaneda ebamugavast poeedit. Kuid Puškin tegi neile muret veel peale surmagi. Teda leinas kogu vene intelligents, süüdistades tema surmas trooni ümbritsevaid võõramaalasi.

Kartes laiemate rahvamasside meelevaldusi, keelati avalik matuse-talitus Iisaku katedraalis ja korraldati see õukonna kirikus, kuhu pääses vaid kutsetega. 13. veebr. ööl aga saadetakse Puškini põrm salaja, tema sõbra Turgenevi, teener Nikita ja sandarmi saatel, Svjatogori kloostrisse, käsuga matta ilma pidulikkuseta.

Ajalehtedele oli keelatud Puškini surmast kirjutada. Tema kirjavara pitseeritakse ja uuritakse läbi sandarmivalitsuse poolt. Duellist osavõtjad, ka surnud Puškin, antakse kohtu alla. Hollandi valitsusele tehakse ettepanek Gekkerni ärakutsumiseks. Puškini perekonnale määratakse suurem toetus ja pension.

Varsti avastatakse, et Peterburis levib ihukaardiväe husaripolgu korneti M. Lermontovi luuletus Puškini surma kohta, kus käiakse teravuse poolest Puškini jälgedes. Lermontov saadetakse Kaukaasiasse.

110 aastat on möödas Puškini loomingulise töö vägivaldsest katkemisest selle küpsemas ja paljulubavamas staadiumis.

Puškin on jäänud suurkujuks vene kirjandusse ja ajaloosse. Ta on tõstnud vene kirjanduse kunstiliselt kõrgele tasemele, lähendades seda sisult, käsitlusviisilt ja keelelt tõsielule, vene rahva tõelisele elule ja keelele, viies kirjanduslikus loomingus võidule realistliku meetodi.

Ta on olnud ka julgeks ja väsimatuks võitlejaks vabaduse ja võrd-suse aadete eest, kutsudes võitlema pärisorjuslik-feodaalse korra ja isevalitsuse vastu.

Täide on läinud see, mida ta nägi ette „Mälestussambas“ („Exegi monumentum“):

Käib üle Venemaa mu loodud luulelugu,
mu nimi omaseks saab iga rahva suus:
mind austab slaavlane, kalmõkk ja soome sugu
ja praegu metsik veel tunguus.

Ja armastatuks jään sest kauaks rahvastele,
et lüüral äratusi ma headusele loond,
et julmal ajastul ma laulnud priiusele
ja tröösti langenuile toond.

110 aastat juba puhkab A. S. Puškini põrm Pihkva taga Nõukogude Eesti piiri lähedal. Lähedaseks on Puškin meile olnud ka vaimliselt. Meie haritlaste vanemale generatsioonile tundus vene keele ja kirjanduse õppimisel eriti meelepärasena Puškini luule lugemine ja päheõppimine. Sageli tõusis seejuures vaimusilma ette selle vabadusvõitleja traagiline saatust ja kaju.

Puškini tõlkimine eesti keelde algas 1879. a., millal ilmus „Pealiku tütar“, järgneval aastal „Dubrovski“ ja edasi rohkesti tema luuletusi ja jutustusi ning poemid „Poltava“ ja „Vaskratsanik“. „Jevgeni Onegini“ ja „Boris Godunovi“ temaatika on meile tuttavaks saanud ooperilavastusist. „Jevgeni Onegini“ täielik tõlge ootab lõpuleviimist.

Pedagoogika filosoofilistest alustest.

N. K. GONTŠAROV.

Pikka aega, alates vanast ajast kuni XIX sajandini, pedagoogika on olnud filosoofia üheks osaks.

Kui pedagoogika eraldus iseseisvaks teaduseks, siis teda ikkagi veel nimetati sageli filosoofiliseks pedagoogikaks, millega kriipsutati alla seost filosoofia ja pedagoogika vahel. Pole juhuslik, et terve rida väljapaistvaid pedagoogiateoreetikuid olid ühtlasi ka filosoofideks: Plato, Aristoteles, Locke, Helvetius, Diderot, Rousseau, Herzen, Dobroljubov, Tšernõševski jt.

Pedagoogika ajalugu näitab, et igas pedagoogilises teoorias sisaldub teatav kindel filosoofiline süsteem.

Kõige hõlpsam on jälgida seost filosoofia ja kasvatus vahel antiikaja mõtteteadlaste juures. Mitteküllaldane diferentseerumine antiikmaailmas ühelt poolt, teiselt poolt aga selgelt väljenduv kasvatus allutamine valitseva klassi huvidele, riigi huvidele annavad võimaluse hõlpsasti jälgida seda seost filosoofia ja pedagoogika vahel.

Pedagoogikal on olnud alati tegemist juurdekasvava sugupõlvaga. Riik määrab kasvatus eesmärgid — siit tuleneb pedagoogika sõltuvus poliitikast. Riik määrab õpilaste käitumise normid, maailmavaate — siit tuleneb pedagoogika otsene seos eetikaga ja filosoofiaga. Pole juhuslik, et Platol ta suurima töö pealkirjaks on „Poliitika või riik“, kuna Aristoteles pani oma töö nimeks „Poliitika“. Plato töödes kasvatus on otseselt seotud poliitikaga ja filosoofiaga. Seda sidet on tunda ka paljudes teistes töödes.

Keskajal olid teadused, seehulgas ka filosoofia ja pedagoogika, rakendatud kiriku teenistusse. Religioon takistas teaduse arenemist, hävitas värsked mõtted. „Eesõiguse intellektuaalsele haridusele omandasid papid... ja haridus ise sai peamiselt teoloogilise iseloomu.“¹

Tekib skolastika kui katse lepitada teadust ja kirikut. Kogu haridus on kiriku käes. Kirik vaatleb kooli ja üldse kogu teadust religiooniliste doogmade tugevdamise ja kindlustamise seisukohalt. „Pappide käes poliitika ja õigusteadus, nagu ka kõik teisedki teadused muutusid lihtsalt teoloogia harudeks ja nende aluseks seati samad põhimõtted, mis valitsesid teoloogias eneses.“² Nii näeme pimedal keskajal skolastilistes vaidlustes õiglast võitluse tendentsi idealismi ja materialismi (realismi ja nominalismi) vahel.

Feodalismi ajajärgul hakkavad tekkima uued ühiskondlikud suhted. Hakkab kujunema uus ühiskondlik klass kodanlus, kes otsib relva feodaalse ühiskonna vastu kultuuris, kunstis ja teaduses.

Loov vaba isiksus seatakse vastu seisuslikule ühiskonnale. Filosoofia suundus natuurfilosoofiasse, panteismi ja individualismi.

Erakorralliselt suureks osutub filosoofide-materialistide ja esmajärjekorras inglise filosoofi-materialisti Francis Baconi (1561—1626) mõju pedagoogika arenemisele. Viimase induktiivne tunnetusmeetod leidis oma praktilise väljenduse paljudes pedagoogilistes teooriates ja eelkõige suurima pedagoogi Jan Amos Komensky pedagoogilises süsteemis.

See silmapaistev slaavi pedagoog rajas rea järgnevaid pedagoogilisi süsteeme.

Tunnetuste lähtealuseks Komensky loeb tajusid. Pole midagi teadvuses, väidab ta õieti, mida eelnevalt pole esinenud tajudes: „teadvuse algus peab alati väljuma tunnetest (kuna teadvuses ei eksisteeri midagi sellist, mis varem pole esinenud tajudes), seepärast ka õpetamist tulnuks alustada mitte suuliste seletustega asjadest, vaid nende kui esemete vaatlemisega.“³

Väga sageli seda kohta Komensky raamatust käsitletakse kitsalt didaktika seisukohalt, lahtirebitult ta üldistest lähtealustest. Siin Komensky otse räägib, et teadvuse aluseks on meeled ja et seepärast õpetamist ei tohi alustada suulistest seletustest.

Siin Komensky esineb sensualistina. Oma sensualistlikelt positsioonidelt ta põhjendab ka oma didaktilisi põhimõtteid.

Komensky pedagoogilises süsteemis avaldub natuurfilosoofia tugev mõju. Inimene kui osa loodusest allub looduseadustele; jumal Komensky arusaamises pole mitte ainult vaimseks substantsiks, vaid ka looduseks eneseks. Oma lähtealustes Komensky eitab isikulist jumalat ja sarnastab teda looduse üldise substantsiga. Siin Komensky esineb panteistina.

Kõige tugevamini Komensky idealism väljendub kõlbelse kasvatuse küsimustes. Kõige nõrgemaks, kõige hõlpsamini atakeeritavaks osaks ta kasvatussüsteemis on kõlbelsele kasvatusele pühendatud osa.

Komensky'l esineb vasturääkivusi ta lähtealustes ja pedagoogika põhjendustes, mispärast ta pedagoogilise süsteemi üksikud osad pole võrdselt väärtuslikud. Kus Komensky esineb materialistliku tendentsiga sensualistina, seal on ta ka suur (näiteks didaktilistes arutlustes); kus ta aga esineb kristliku moraali järjekindla pooldajana, seal ilmneb ta piiratus ja ebajärjekindlus (näiteks kõlbelse kasvatuse küsimustes).

Nii võime võtta ükskõik millise pedagoogilise süsteemi ja jälgida, kuidas metodoloogilised lähtekohad kajastuvad pedagoogilises süsteemis — kasvatuse, hariduse ja õpetuse küsimustes. Iga pedagoogilise süsteemi analüüs tõestab kõige tihedamat seost pedagoogika ja filosoofia vahel, esimese sõltuvust teisest.

Marx omal ajal täie õigusega kritiseeris idealismi ja spekulatiivsust filosoofias. Filosoofia selline iseloom kajastus ka pedagoogikas. Abstraktsuse poolest paltsid eriti silma saksa filosoofia ja pedagoogika.

¹ Marx ja Engels, Kogutud teosed, k. VIII, lk. 128.

² Sealsamas.

³ J. A. Komensky, Suur Didaktika, peatükk XV.

Saksa filosoofidest Kant avaldas kõige suuremat mõju kodanlikule pedagoogikale. Meie ajal see mõju väljendus ka fašistlikus pedagoogikas.

Kant arvab, et teadmine algab kogemustest, kuid samal ajal ta väidab, et mitte kõik teadmised ei teki kogemustest. Teadmine summeerub meelelistest muljetest ja sellest, mida omalt poolt toob kaasa meie tunnetamisvõime. Kogemuste tingimusteks peavad olema kogemuseelsed (aprioorsed) teadmised. Teadmised ja usk jumalasse saavad Kanti juures üksteisega hästi läbi. Teaduse ja religiooni lepitamine — see on üks Kanti eesmärkidest.

Kasvatuse küsimustes Kant omistas erilist tähtsust inimese moraalsele täienemisele. Kant arvab, et „kõlbelise“ nimetust väärib käitumine, mis ei osutu juhuliku tõuke või mööduva tunnetuse tulemuseks, vaid mis tuleneb kohusetundest. „Kohusetunne! Milline kõrge, suur mõiste!“ hüüab ta.

Kanti järgi kasvatuse ülesandeks on harida inimest selliselt, et ta täidaks oma eksistentsi eesmärgi.

Kuid selleks on vaja olla pimedaks ja sõnakuulekaks tööriistaks kõigepealt õpetaja käes ja edasi reaktsoonilise riigi käes. Sõnakuulekus, pime allumine riiklikule aparaadile tuleneb Kanti eetikast, mis nõuab alistumist jumala ja riigi seadustele. Karm koolidistsipliin, mis ei põlga füüsilisi karistusi, töötab välja „hea tahte“ sõnakuulekuseks ja „moraalseks täienemiseks“.

Pole juhulik, et fašistlik dresseerimissüsteem kasutas teoreetiliste argumentatsioonidena mõningaid Kanti põhiväiteid inimloomuse moraalse täiustamise kohta. Kõige reaktsoonilisem osa pedagoogidest on alati otsinud ja leidnud Kanti juures lähtealuseid kõlbelis-usulise kasvatuse põhjendamiseks. On üldiselt teada, et formaalse haridusesuuna teooria leidis Kanti isikus endale peamise ideoloogi.

Veel enam väljendus kasvatuse reaktsooniline osa Herbarti pedagoogilises süsteemis. Herbart heitis kõrvale kõik, mis oli progressiivset saksa filosoofias. Tema juures pole võimalik leida ühtegi progressiivset mõtet ühiskondlike suhete kohta. Illustreerime seda ühe tsitaadiga Herbartist, mis puudutab riigisse sulumist: „Mitte ainult tegelikult eksisteerivates riikides, vaid peamiselt riigi idees niisugusena, nagu see peab olema, on tähtis endale selgelt aru anda paljude ja mitmesuguste isikute õigest koostööst valitsemise ja kultuuri alal. Kes seda pole teinud, see kuidugi peab olema laskunud Rousseau unistustesse, mis on unistusteks mitte seepärast, et need pole teostatavad, vaid seepärast, et neid ei või ja ei tohi teostada. Rousseau vabadus ja võrdsus on ju kõikide võrdseks omavoliks; Plato ebavõrdsus aga on kõikide allumine mõistusele ja kohusetundele.“ Fašism kasutas Herbarti seda vaatepunkti oma eesmärkideks.

Teadmised Herbarti vaatekohalt koosnevad tunnetuslikest muljetest. Ometi tunnetuslikud muljed ei kajasta midagi meist väljaspool asuvat, kuna midu väline maailm poleks meile tajutav. On vaja pöörduda mitte teadmise materia, vaid selle vormi poole. Ainsaks esialgseks absoluutseks põhialuseks on see, mis on tunnetatav, ja kuna viimane pole reaalne, siis absoluutsest põhialusest ei jää järele midagi peale vormi.

Meie tunnetame Herbarti järgi ainult suhteid, mis eksisteerivad esemete vahel, ja meie teadmine alati jääb formaalseks, kuna ta kajastab suhteid, kuid ei tunne suhete üksikuid liikmeid.

Lähtudes oma metafüüsilistest põhialustest ja religioonist Herbart ehitab üles pedagoogika ja nimetab seda rakenduspsühholoogiaks, kuna pedagoogika võtab üle psühholoogiast mõiste inimesest. Kasvatuse eesmärgi määrab eetika.

Herbarti kasvatustlik kontseptsioon osutub kogu ta pedagoogilise süsteemi kõige reaktsoonilisemaks osaks. Lapse loomus Herbarti vaatekohalt on ebatäiuslik ja seepärast on vajalik „lapse tahte murdmine“.

Fašism täielikus vastavuses Herbarti põhialustega murdis lapse tahte, kasvatades saksa noorsoost tõelisi verekoeri, inimautomaate, kes ei arutle ega mõtle.

Sageli vaadeldakse täiesti ilma kriitikata Herbarti pedagoogilise süsteemi kõige reaktsoonilisemat osa. Seejuures korratatakse kodanlike reaktsooniliste pedagoogide väiteid, nagu oleks Herbart esimesena formuleerinud õpetuse kasvatava iseloomu

põhimõtte. On aga vaja pealiskaudseltki lehitseda Pestalozzi ja Komensky töid, et veenduda niisuguste väidete ekslikkuses.

Selles artiklis meie ei peatu Herbarti õpetusastmetel, kuna nende formalism ja pedantsus on kõigile tuntud.

Rääkides saksa pedagoogidest on vaja õige otsustavalt kinni naelutada nende natsionalismi, metafüüsilisust, s. t. lühidalt rääkides, näidata nende reaktsioonilist loomust. Fašism oma kasvatussüsteemi argumentatsiooniks ja põhjenduseks võttis palju mitte ainult Kantilt ja Herbartilt, vaid ka Diesterwegilt. Eriti kasutasid nad Diesterwegi poolt esile tõstetud kultuurikohasuse põhimõtet oma rassilisteks sonimisteks ja anastuspoliitika põhjendamiseks.

Kuidas lahendati küsimust filosoofilistest alustest vene pedagoogikas?

Vene filosoofia domineerivaks suunaks osutub selge joon — seos eluga ja poliitilise võitlusega. Veel XVII sajandil silmapaistev filosoof ja pedagoog Skovorodá viis rahvasse oma progressiivsed filosoofilised ja hariduslikud ideed. Kogu ta elu on pühendatud rahvale, rahva teenimisele ja rahvaharidusele. Eriti selget seost ühelt poolt filosoofia ja pedagoogika vahel ja teiselt poolt elulise võitluse vahel näeme 60-ndate aastate revolutsiooniliste demokraatide juures. Kuni Tšernõševskini keegi ei tõestanud nii poliitiliselt-teravalt ja äärmise selgusega kõige abstraktsemate filosoofiliste mõistete seost poliitiliste ülesannetega, eluga. Tema dissertatsioon „Esteetilised suhted tegelikkusega“ avastab kauniduse materialistliku olemuse. Kaunidus seisneb elus, võitluses maailma muutmise eest. Tema õpetus „tervest egoismist“ annab juhatusi, kuidas tuleb kasvatada isiklikku ja ühiskondlikku enesetunnet. Kasvatada aktiivset ühiskonna inimest, inimest selle sõna kõige tõelisemas mõttes — selline on kasvatuse eesmärk. Kasvatus peab omama humaanset iseloomu. Kuid see humanism pole abstraktne, vaid on tegevaks humanismiks. Humanism ja kasvatus — see on armastus rahva vastu ja võitlus kõige sellega, mis takistab rahval vabaneda orjusest. Tšernõševski on tuliseks patrioodiks. Ta patriotism on tihedalt seotud humanismiga, kogu ta poliitilise ja filosoofilise süsteemiga.

Vene progressiivne filosoofia avaldas positiivset mõju ka vene pedagoogilisele mõttele.

XIX sajandi lõpul ja XX sajandi esimesel veerandil kodanlik filosoofia elab üle sügava kriisi. See kriis polnud juhustlikuks nähtuseks. Kapitalistlik maailm astus imperialismi ajajärku koos kõikide sellest tulenevate järeldustega. V. I. Lenini silmapaistvas töös „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium“ räägitakse, et imperialism tähendab mädanemist mitte ainult ökonomias, vaid ka teaduses. Imperialismi need iseärasused avalduvad ka pedagoogiliste teaduste arenemises. Ühelt poolt me näeme loodust tundmaõppivate teaduste hoogsat kasvu ja arenemist, teiselt poolt — nende teaduste järeldused ei mahu idealistliku filosoofia või vulgaarse materialismi raamidesse. Filosoofia neis tingimustes polnud suuteline andma kindlat arusaamist maailmast, ja kuna pedagoogika ta tekkimisest peale formuleeris ja väljendas inimese arusaamist ta elu ülesannetest, siis tekib sellest ninimetatud „filosoofiline pedagoogika“ ja kerkivad esile loodusteadustele rajanevad suunad pedagoogikas, nagu näiteks eksperimentaalpedagoogika ja hiljem pedoloogia.

Marksistlik-leninistlikult vaatekohalt on pedagoogikal oma terviklik metodoloogiline alus. Selliseks terviklikuks metodoloogiliseks aluseks osutub meie filosoofia, marksistlik-leninlik filosoofia, dialektiline materialism. Filosoofia annab võimaluse vaadelda nähtusi nende seostes ja järgnevustes. Seepärast meie jaoks pedagoogika seos teiste teadustega pole formaalne, vaid osutub orgaaniliseks seoseks: filosoofia võimaldab ja tingib pedagoogilise protsessi ühtsuse, mitte seda katki rebides minigiteks eri osadeks.

Dialektiline materialism relvastab meie pedagoogikat pedagoogiliste nähtuste tundmaõppimise meetodiga. Sel alusel kujunevad kasvatus, hariduse ja õpetuse eesmärgid ja ülesanded. Vaatleme kas või lühidaltki selles kavas pedagoogika ainet.

Pedagoogikal kui teadusel on oma aine ja ta tekib inimühiskonnas teataval arenemisastmel. Tema aineks on ajaloolise protsessi üks külgedest — võrsuva sugupõlve kasvatamine. Pedagoogika kui teadus tekib siis, kui tööjaotus on saavutanud teatava

arenemisastme ja kui juurdekasvava sugupõlve kasvatamine kujuneb eri funktsiooniks.

Sugukondliku korra juures kasvatamine toimus sugukonna sees. Uue sugupõlve kasvatamine toimub kui vanemate sugukonna liikmete kogemuste praktiline edasiandmine noorematele, kuigi see võib toimuda eriliste isikute abil.

Koos ühiskonna jagunemisega klassidesse ja riigi tekkimisega lähevad kasvatusfunktsioonid üle valitsevale klassile, kes on organiseerunud riigiks. Siin juba ülesanne seisneb mitte ainult selles, et üle anda vanemate kogemusi juurdekasvavale sugupõlvele, vaid ka selles, et tugevdada olemasolevaid tootmissuhteid — kasvatus muutub klassipäraseks. Riik, järelikult valitsev klass, määrab juurdekasvava sugupõlve kasvatus eesmärgid, sisu ja kuju. Nii näiteks juba Plutarchos iseloomustab kasvatust Spartas järgmiselt: „Kasvatus oli suunatud sellele, et kujundada noormehi kuulekateks käskudele, vastupidavateks raskustele, võimelisteks võitlema ja võitma.“

Feodalismi ajastul on olemas seisuslikud klassikoolid. Iga kool omab kindla sisu sõltuvalt sellest, missugusele klassile kool on ette nähtud. Rütüleid kasvatati hoopis teissuguselt kui linnaelanikke, sunnimaiste jaoks aga koole üldse ei olnud.

Kapitalistlikus ühiskonnas, kus klassivõitlus võtab eriti terava kuju, kus on olemas kaks põhilist teravas vastuolus seisvat, antagonistlikku klassi, kasvatus osutub klassivõitluse üheks kõige teravamaks vormiks. Kodanlus kasutab kooli oma valitsemise kindlustamiseks, varjates kooli klassipärase olemust mitmesuguste, üle klasside ehitatud teooriatega. Marx kirjutab sel puhul „Kommunistliku manifestis“ järgmist: „Aga kas meie kasvatus pole määratav ühiskonna poolt? Kas see pole määratav ühiskondlike suhetega, milledest teie kasvatus töö toimub, kas see pole määratav ühiskonna otsese või kaudse vahelesegamisega kooli kaudu?“

Järelikult tundma õppides pedagoogikat kui juurdekasvava sugupõlve kasvatamise, harimise ja õpetamise teadust, me peame väljuma sellelt seisukohalt, et ühiskonda „üldse“ pole olemas, vaid on olemas konkreetne ühiskond, mis seisab teataval ajaloolisel arenemisastmel, ja et ei saa olla pedagoogikat kui teadust, mis oleks lahti rebitud tootmissuhetest „üldse“. Samuti nagu kõik teised teadused klassiühiskonnas, nii ka pedagoogika osutub klassiteaduseks, teatavate ühiskondlike-majanduslike formatsioonide teaduseks. Kui ühiskonna arenemisel eelneva ühiskondlik-majandusliku formatsiooni tootmisjõudude arenemistase osutub aluseks nende edasisele arenemisele uute tootmissuhete juures, siis „noorsoo õpetus, kasvatus ja haridus peavad lähtuma sellest materjalist, mille jättis meile vana ühiskond“⁴.

Pedagoogika, olles klassiteaduseks, osutub ühtlasi ka ajalooliseks teaduseks. Kasvatuse ja hariduse mõjutuste kuju ja sisu on tihedalt seotud tootmisjõudude ja tootmissuhete seisukorraga ja arenemisega ja pedagoogika kajastab feodaalse, kapitalistliku jt. formatsioonide-aegse kasvatus ja hariduse ja õpetuse spetsiifikat.

Järelikult pedagoogika võtab ühiskondliku arenemise ühe külje — võrsuva sugupõlve kasvatus, hariduse ja õpetuse ja avab nende olemuse; olemuse avamine aga tähendab seaduste kindlaksmääramist.

Dialektiline materialism kujutab endast üldist teaduslikku metodoloogiat, teadust liikumise, looduse, ühiskonna ja mõtlemise arenemise kõige üldisematest seadustest. Engels vaatleb dialektikat kui teadust igasuguse liikumise kõige üldisematest seadustest. See tähendab, et ta seadused peavad kehtima nii looduse ja inimese ajaloo valdkonnas kui ka mõtlemise liikumise kohta. Lenin annab klassikalise definitsiooni dialektikale kui õpetusele mitte mõtlemise välisvormidest, vaid „kõikide materiaalsete ja vaimsete asjade“ arenemise, s. o. maailma kogu konkreetse sisu ja ta tunnetamise arenemise seadustest. Dialektiline materialism ta rakendamisel sotsiaalses elus konkretiseerub ajaloolise materialismina, mis kujutab endast üldist sotsiaalset metodoloogiat.

Pedagoogika kui teadus juurdekasvava sugupõlve kasvatamisest, haridusest ja õpetusest uurib ühiskondliku arenemise teatavat külge; olles sotsiaalseks teaduseks, on ta metodoloogiliseks aluseks materialism, mis konkretiseerub pedagoogika poolt tundmaõpitava objekti spetsiifikas. Pedagoogika objektiks osutub juurdekasvav

⁴ Lenin, Teosed, k. XXV, lk. 384.

sugupõlv mitte bioloogilise olevusena, vaid sotsiaalse olevusena, ja mitte sotsiaalsena „üldse“, vaid teatava kindla klassi, teatava kindla ühiskonna esindajana.

Pedagoogika määrab kasvatus, hariduse ja õpetuse seaduspärasused. Need seaduspärasused on spetsiifilised igale ühiskondlik-majanduslikule formatsioonile ja tulenevad valitseva klassi klassihuvidest. Juurdekasvava sugupõlve ettevalmistus toimub peamiselt kooli kaudu; järelikult kool osutub pedagoogika kui teaduse rakenduspunktiks.

Pedagoogika kui teadus väljendab teatavaid ühiskondlikke suhteid, millede kuju ja sisu sõltub kogu tootmissuhete arengu kompleksist, nii et ajaloolise materialismi seadusi peab konkretiseerima pedagoogika enda ainestik.

Neid seadusi on võimalik avastada ainult tingimusel, kui kõiki pedagoogika harusid — kasvatust, haridust ja õpetust vaadeldakse nende vastastikusel seoses ja rakendusviisides. Seltsimees Stalin õpetab meid, et nähtusi tuleb vaadelda nende vastastikusel seoses ja sõltuvuses, isoleeritud nähtusi pole looduses ega ühiskonnas.

Vaadeldes pedagoogikat kui sotsiaalset teadust ja lugedes, et ta metodoloogiks on ajalooline materialism, me sellesamaga kõrvaldame täiesti ebaõige kujutluse pedagoogikast kui marksistliku filosoofia koosteosast või kui ajaloolise materialismi osast.

Pedagoogika tugineb oma uurimustes naaberteaduste andmeile, seehulgas ka bioloogiateadustele, ometi ühiskondlikud seaduspärasused osutuvad määravateks inimese arenemises. Inimene kui füüsiline olend on looduse osaks ja allub looduse seadustele. Kuid inimene on ühiskondlik olend ja see osutub põhiliseks inimese arenemises.

Kasvatus, haridus ja õpetus peavad baseeruma ühtsel maailmavaatel, mis koondab enesesse looduse ja ühiskonna arenemise seadused. Need ühiskondlikud seaduspärasused avaldavad mõju ka inimese bioloogilisele arenemisele. Just seepärast pedagoogika osutub sotsiaalseks teaduseks.

Dialektilise materialismi seisukohalt, teooria ning praktika seose ja ühtsuse seisukohalt iga teadus on teoreetiline ja praktiline. Pedagoogika on üheaegselt nii teoreetiliseks kui ka rakendusteaduseks. Teoreetilise teadusena pedagoogika määrab kindlaks teatavad kasvatus, hariduse ja õpetuse seadused. Rakendusteadusena ta kasutab kindlaksmääratud seaduspärasusi igapäevases praktilises töös.

Õigeks lähenemiseks praktikale, kogemustele ei piisa nende lihtsast käsitlusest üldkujul. Kasvatustlikud, hariduslikud kogemused — see pole juhuslik asi. Üldistamiseks on vajalikud lähteseisukohad. Pedagoogilise teaduse ülesanne selles seisnebki, et kõiki võimalikke juhtumeid, laialipillatud kogemuste fakte koguda, korda seada, võrrelda ja allutada neid kõrgemale põhimõttele, vaadeldes üksikuid fakte üldaluste seisukohalt. Pedagoogika muutub teaduseks, kui üksikud faktid, kasvatus, hariduse ja õpetuse võtted lakkavad olemast juhuste koondiseks. Üldpõhimõtted võimaldavad näha juhuslikkuses seaduspärasust, üldistada ja analüüsida juhuslikke nähtusi.

Pedagoogika ülesandeks on mitte ainult teatavate seaduspärasuste kindlaksmääramine, vaid ka nende muutmine vajalikus suunas. Meie nõukogude pedagoogika on teadus juurdekasvava sugupõlve kasvatamisest, haridusest ja õpetusest kommunismi vaimus. Uue ühiskonna ülesehitamise ülesanded nõuavad uue inimese ettevalmistamist.

Kasvatada juurdekasvatavat sugupõlve kommunismi vaimus, see tähendab relvastada seda sugupõlve marksistlik-leninliku maailmavaatega, teaduste alustega, tihedalt sidudes teooriat ja praktikat; ette valmistada teda sotsialistliku ühiskonna kaitseks.

Hariduse ülesanne seisneb selles, et anda õpilastele teaduste alused, relvastada neid töömeetoditega ja oskustega teadusi ellu rakendada. Kõik teadused ei aita võrdsel määral kaasa niisuguste ülesannete lahendamisele. Kooli õppeained valitakse sageli selliselt, et teostada mingit abstraktset igakülgset isiksuse arendamist.

Kõiki eriküsimusi tuleb vaadelda filosoofilise aluse seisukohalt. See ei tähenda, et eriküsimuste lahendamisel on vaja mõelda, kuidas siin tuleks rakendada dialektikat. Kogu meie töös peame kasutama kindlat kriteeriumi. Kriteerium on meil ole-

mas — selleks on meie Nõukogude maa ülesanded, kasvatus ja hariduse ülesanded meie nõukogude sotsialistlikes tingimustes; ei tule karta praktiliselt rakendada meie nõukogude koolis seda, mida kasutati vanas koolis ja mida rakendatakse nüüdisaegses kapitalistlikus koolis.

Kasvatuse, hariduse ja õpetuse kogu pedagoogilist protsessi on vaja vaadelda ühiskonna arenemise vaatekohalt ja mitte sellest lahti rebitult.

Seltsimees Stalin õpetab meid, et maailmas pole olemas isoleeritud nähtusi, et ühiskondlik elu pole juhushikuks asjaks, vaid et eksisteerib kindel seaduspärasus ühiskonna arenemises: „tähendab ühiskondlik elu, ühiskonna ajalugu lakkab olemast „juhushikkuste“ kogumikes, kuna ühiskonna ajalugu muutub ühiskonna seaduspäraseks arenemiseks, ühiskonna ajaloo tundmaõppimine aga muutub teaduseks“⁵.

Kasvatus osutub ühiskondlikuks teguriks ja ühiskondliku arenemise seadused avalduvad spetsiifilisel kujul ka kasvatuses.

Kasvatuse ei saa jätta arvestamata kasvatatavate vanuslike iseärasusi ja seejärel kasvatus, hariduse ja õpetuse protsessi on vaja vaadelda seoses lapse vaimsete ja füüsiliste võimete arenemisega. Kuid arvestada vanuslike iseärasusi, see tähendab kindlaks määrata kasvatusseaduspärasusi, mis sõltuvad ühiskondlike suhete, füüsilise ja psüühilise arenemise mõjust.

Õppeplaanide ja õppekavade koostamisel on erakorralise tähtsusega õige arusaamine teooria ja praktika vahekorra küsimusest.

Teooria hulka tuleb arvata niisuguseid teadmisi, mis kujundavad õpilase maailmavaadet, valmistavad teda ette teatavate praktiliste vilumuste ja oskuste omandamiseks. Nende vilumuste ja oskuste hulka on vaja arvata mitte ainult tööd, mis on vahetult seotud tootmisega, vaid ka praktilised tööd koolis antud teooria enda müllu kinnistamiseks. Meie koolis antavaid harjutusi me võime lugeda praktiliseks tööks. Koos sellega meie ei tohi asuda sellisele seisukohale, et kui kõik harjutused osutuvad praktilisteks töödeks, siis sellega võibki rahule jääda. Meie ei tohi unustada Marxi juhatusi, et iga inimene peab oskama hästi töötada mitte ainult peaga, vaid ka käega. Antud juhul Marx peab silmas füüsilist tööd.

Õpetamise teooria teaduslik läbitöötamine, s. o. didaktika on seotud küsimusega õpetuse filosoofilisest alusest ja naaberteaduste osast. Lähtudes lapse arenemise iseärasustest kerkib tingimata üles nõue prepareerida didaktiliselt õppeaineid, ilma et vastandada loogikat ja psühholoogiat. Meil väga sageli esineb selline vastandamine. See ei tähenda, et on vaja samastada loogikat ja psühholoogiat. Meil siin on olemas teatav spetsiifika, aga mitte vastandamine.

Järgides Herbarti täiesti vääraid põhiluseid räägitakse õpetuse loogilisest (filosoofilisest) ja psühholoogilisest alusest. See tuleb meelde mõnede kodanlike pedagoogide ja psühholoogide arutlusi, kes vaatlevad ja seletavad lapse arenemist kui spontaanset protsessi. Paljud räägivad kasvatusseaduspärasustest alusest, õppimise psühholoogilisest alusest jne. Muidugi meie ei saa ignoreerida lapse psühholoogiat, kuid meie ei saa teda ka võtta kui valmis tegurit. Lapse psühholoogia ju areneb ja muutub peamiselt kasvatusseaduspärasuse tagajärjel. Võib rääkida samal määral psühholoogia pedagoogilisest alusest, kui ka vastupidi, pedagoogika psühholoogilisest alusest. Kasutades vana väljendust võib ütelda, et psühholoogia pole pedagoogika jaoks seadusi rajavaks teaduseks.

Psühholoogiat ja füsioloogiat pole võimalik võtta pedagoogika kui teaduse aluseks ka järgmistel põhjustel. Kõik meie teame hästi, missugust osa kasvatuses etendavad kasvatusseaduspärasused. Kunagi ei saa olla kasvatusseaduspärasuse teooriat, kui eesmärgid määravad psühholoogia ja füsioloogia. Kasvatuse eesmärgi määrab alati ühiskond, riik. Kuid neid eesmärgi kunagi ei määrata ainult empiirilisele, — nad tulenevad alati üksikute ühiskondlike gruppide, klasside maailmavaatest. Kasvatuse eesmärkidest antakse kõige kokkusurutamal kujul klassi ideoloogia. Me teame muidugi erijuhtumeid, millal kasvatusseaduspärasusi määratakse üldise ühiskondliku ideoloogiaga, et neid peita rahva enamusel eest. Just niisugustel juhtumitel lapse psühho-

⁵ Stalin, Leninismi küsimused, 11. väljaanne, lk. 544.

loogia ja füsioloogia figureerivadki kasvatusel lähtealustena ja eesmärkidena. Ometi on kasvatusel eesmärgid alati seotud teatavate ühiskondlike klasside elu eesmärkidega. Kasvatuse eesmärk iga ühiskondliku korra juures osutub väljavõtteks antud ühiskonna eesmärkidest. Pole võimalik kujutleda ühtegi riiki, isegi kõige demokraatlikumat, kus kasvatusel eesmärgid koolis ei tulene nende riikide olemusest ega suundu kujunenud ühiskondlike (kodanlike) suhete tugevdamisele. Meie ajal ei saa kedagi enam veenda selles, et rahvastiku psühholoogia määrab ühiskondlike suhteid. Järelikult psühholoogia pedagoogika alusena ei saa olla kindlaks ja tugevaks aluseks. Psühholoogia ja füsioloogia võimaldavad lahendada küsimusi, kuidas kõige efektiivsemalt võib teostada juurdekasvava sugupõlve kasvatust, haridust ja õpetust. Teataval määral nad võimaldavad valida õppe-kasvatustlikku materjali selle ulatuselt, kättesaadavuselt jne., kuid mitte ta suunalt. Kasvatustöö suund ja ta sisu pole kunagi määratavad ei psühholoogia ega ammugi mitte füsioloogia poolt.

See seisukoht ei vähenda psühholoogia ja füsioloogia osa kasvatusel ja õpilase isiksuse kujundamises, vaid kriipsutab alla nende kui naabruseaduste osa ja veelgi enam, pidades neid kõige lähemateks naabruseadusteks, mis nii vajalikud on terve rea teoreetiliste ja praktiliste kasvatusküsimuste lahendamiseks.

Dialektilise materialismi seisukohalt osutub täiesti lubamatuks katse samastada õpetusprotsessi tunnetusprotsessiga. Meil kaua aega lahendati seda küsimust lihtsustatud korras. Võeti tunnetusteooria ja mehaaniliselt kanti üle see protsess õpetuse protsessi. Võeti silmapaistev leninlik formuleering: „Elavalt vaatlemiselt (kaemuselt) abstraktsele mõtlemisele ja sealt praktikasse — selline on dialektiline tee töö tunnetamiseks, objektiivse reaalsuse tajumiseks.“⁶ Siis algas selle formuleeringu rakendamine didaktikas. Elav vaatlus — see on koolis rakendatav näitlikkus, — pärast elavat vaatlust — üldistamine ja lõpuks praktika. See oli kõige hõlpsam, ebaõigem ja vulgaarsem suhtumine arusaamisesse materialistliku dialektika olemusest ja ta rakendusest meie nõukogude pedagoogikas. Kui selliselt rakendada leninlikku hülgevat formuleeringut tunnetusteooria kohta õpetusprotsessi, siis see kaugeltki ei soodusta õiget arusaamist, vaid ainult teeb uduseks õpetusprotsessi. Näiteks, kas elav vaatlemine käib ainult selle kohta, mida me näeme vahetult enda silmade ees? Elav vaatlemine haarab suuri ja tõsiseid elemente. Tunnetusteoorias, kui Lenin räägib praktikast (ta peab silmas sotsiaalselt praktikast, suurte ühiskondlike gruppide praktikast, inimekonna praktikast, aga mitte üksikult võetud inimese praktikast), seda enam ei või mõelda, et üksiku õpilase praktika on see, millest rääkis Lenin. Esiteks koolipraktikas on tegemist areneva lapse isiksusega, täiskasvanute kaasõjutusel. Koolis õpitakse paljukordselt katseliselt kontrollitud teaduste aluseid. Kui töö kriteeriumiks osutub praktika, siis pole vaja kontrollida praktikaga iga osa õpetusest. Näitlikkus — see pole elav vaatlemine, see pole tunnetusteooria lähtemomendiks ja kaugeltki mitte kohuslikuks. Sageli on isegi kahjulik alustada iga osa näitlikkusega. Tunnetusteoorias saadakse aru praktikast kui laiapirilisest sotsiaalsest praktikast, mis omakorda on aluseks edasisele teoreetilise laadi arenemisele.

Õpetuse teooria meie vaatekohalt koondub sellele, et anda õpilastele teaduste aluseid, mis soodustavad õige maailmavaate kujundamist, teatavate kindlate joonte kujundamist käitumises. Sellele vastavalt õpetuse teooria ehitatakse üles kasvatusel ja hariduse eesmärkide kohaselt, ehitatakse õppeainete loogikale ja inimese psühholoogilise ja füsioloogilise arenemise iseärasustele. Seepärast õpetusprotsessi tuleb sisse viia mõtlemise arendamise probleem, mis vanemates klassides ulatub dialektilis-materialistlike elementideni.

Isiksuse arendamine määratakse riigi huvidega. Kõige abstraktsem pedagoogiline teooria alati tõuseb kindlate ühiskondlike ideaalide poole. Riik määrab kasvatusel sihid. Siit tuleneb seos pedagoogika ja poliitika vahel. Riik määrab käitumise eetilised normid — siit järgneb seos pedagoogika ja filosoofia vahel. Kui me räägime kasvatusel, siis iga kasvatusprobleem on vältimatult jällegi seotud kindla filosoofilise süsteemiga. Kuid pedagoogilised teooriad tekivad ainult siis, kui materiaalsed

⁶ Lenin, Filosoofilised vihud, lk. 166.

tingimused neid esile tõstavad. Kasvatuse eesmärged ja ta sisu ei määra filosoofia. „Uued ühiskondlikud ideed ja teooriad tekivad ainult pärast seda, kui ühiskonna materiaalse elu arenemine on püstitanud ühiskonna ette uued ülesanded“ (Stalin). Arenev ja üha tugevnev sotsialistlik kord seab pedagoogikateaduse ette rea kasvatustlikke ja hariduslikke probleeme ning meie suudame neid õieti ja tulemusrikkalt lahendada ainult kõige eesrindlikuma teooria — marksistlik-leninliku teooria alusel.

Tundmatute sõnade seletamisest emakeeletunnis.

LEIDA ALTOA.

„Nõukogude Kooli“ 1945. a. nr. 1/2 V. Litvinovi ülevaates „Õppetunni tüüpilisi puudusi“ on sagedaimini esineva tühja kohana märgitud tundmatute sõnade mitteküllaldane seletamine ja ebamäärane käsitluslaad. Vabandatavat ajapuudusega, kuid ülevaate autor toob peamise põhjusena ette asjaolu, et õpetaja lihtsalt ei tea, kuidas seletada uusi sõnu. Alljärgnevas kirjutuses püütakse vaadelda uute, s. o. tundmatute sõnade seletamist. Tallinna Õpetajate Seminaris eesti keele ainekomisjon on pühendanud mitu koosolekut tundmatute sõnade seletamise meetodilistele küsimustele. Mitmedki allpoolesitatud töövõtted ja -viisid on katsetusil osutunud sobivaiks ja on rakendatud tegelikku koolitõhe emakeele tundides T Õ Seminaris ja Seminaris Harjutuskoolis.

1.

On tõsi, et väga sageli õpetaja ei aima, et mõni sõna, mis on kodune õpetaja keelepruugis, õpilasele võib olla vaevuaimatav või koguni tundmatu.

Õpilase sõnavara on tema ümbruse sõnavara. Alevilapse sõnavara erineb linnalapse omast. Üksiktalulapse leksikon on hõredam külas kasvanud lapse omast ja kingsepa lapse teadmised nahast ja nahatööriistadest ületavad õpetajagi oskuse. Paljulapselisest perekonnast pärinev laps on sõnaohtram, ent lapselisema väljendusviisiga kui üksiklaps, kelle keelevara on rohkem vanainimeslik. Meenub väike pooleteise-aastane poisike, kes istus vaikselt ema kõrval, vaatas külalisele tõsiselt otsa ja ütles: „Jaa, nii need lood on!“ (Ema ja külaline kõnelesid kapsajuureussist ja selle tõrjest.)

Sageli muutuvad laste omaloodud sõnad kogu perekonna varaks, eriti kui nad on tabavad, näiteks: seljus (toolikori), kummima (radeerima), kaaper (kohver), vokkima (ketrama), veskima (veskis jahvatama) jt. Laps ilmub kooli ja tarvitab siin edasi omaloodud sõnu. Neist loobumine ja üleminek normitud sõnadele toimub pikkamööda, ei tohi

aga mingil kombel tunduda vägivaldsena. Nn. „lastekeel“ kaob koolis esimese õppeaasta jooksul ja sageli ilmub selle asemele „koolikeel“ (argoo), mis on tuttav õpilasile ja osalt õpetajaile. „Kell oli“, „kell käis“, „näidake käsi“ (klassi sanitaarvoliniku käsklus) ja palju teisi selliseid väljendusi on arusaadavad vaid koolis tegelevaile inimesile. Uustulnukal õpetajal tuleb paratamatult tutvuda kooli argooga. Veel tähtsam: õpetajal tuleb tutvuda selle miljöo sõnavaraga, kust pärinevad õpilased. Esineb sageli juhtumeid, kus õpilased tarvitavad vabalt ja õigesti sõnu, mida õpetaja on kavatsenud võtta selgitamisele. Seks näide:

IV klass läks teiskordsele süstimisele kooliõe juurde. Jälle uuesti tööle asudes oli ilmne, et klassi meeleolu oli veidi ärev ja tunni jätkamisest poleks olnud ainele kasu. Õpetaja muutis teema ja kõneles süstimisest ja profülaktikast (süstiti tüüfusevastast seerumit) ja sellest, et Nõukogude Liidus tüüfus, mis varemini nõudis palju ohvreid, nüüd on muutunud minevikuhaiguseks, tänu Nõukogude Liidu arstiteadusele. Esitati küsimus: „Miks tänavu süstimine enam nii haigeks ei teinud kui mullu, isegi esimesel korral mitte?“ Sellele vastas üks õpilane: „Nähtavasti on keha veel immuunne, muidu oleks seerum rohkem mõjunud.“ Järgneval jutuajamisel selgus, et sõnad immuunne, immuunsus, seerum olid enamikule õpilasist endastmõistetavad väljendusvormid. Sellelt vanuseastmelt (10—11-aast.) oli taoliste sõnade tarvitamine õpetajale üllatuseks. Olgu toodud veel vastupidine juhtum, kus õpetaja ei osanud oletada, et sõna võiks olla tundmatu. II klassis loeti palakest jänkust, kelle ema oli hüljanud ja kes nukralt sirgeldas üksinda metsateil, talve lähenedes noolis kubemeid ja imetles oma kuue valgeks muutumist. Leiti sünonüüme „sirgeldas“ ja „noolis“ sõnadele ja näiteid: „kass noolis piimakaussi“ jm. Siis esitas üks väike tütarlaps küsimuse: „Aga mis tähendab „kubemeid“?“ Klass oli üllatunud ja õpetaja oli ette valmistamata. Õnneks oli klassis pilt jänestest ja vastav kehaosa leitigi pildil. Keegi sõnakas poiss leidis isegi definitsiooni: „Kube on see koht, kus kõht lõpeb ja jalad algavad.“

Sellest selgub, et õpetaja tundku hästi õpilaste sõnavara. Õieti tähendab see nõue, et õpetaja olgu tuttav selle geograafilise miljöo sõnavaraga, kust tulevad õpilased. Asi on lihtne, kui õpetaja on pärit samast kohast. Õpetaja, kes ei tööta oma kasvukohas, peab kiiresti õppima tundma selle küla või paikkonna keelevara, kus tal tuleb töötada. On erinevusi tööde või tööriistade nimetustes. Näit. Virumaal saage „jagatakse“, Läänemaal „murtakse“, Virumaal kartuleid pärast noppimist „valitakse“, Lõuna-Eestis pärast võtmist „nopitakse“, s. o. sorteeritakse jne.

Mõni sõna on õpilasile tuttav ainult ühes või paaris vormis, näit. Vilde katkendis „Rehepeks teopõlves“ sõna „ahteid“. Tunti veel mitmuse nimetavat, s. o. „ahted“, ainsuse nimetavat „ahe“ ei tundnud mitte ükski V klassi õpilastest ja verb „ahtma“ vormidega „ahan“,

„ahad“, „ahame“, „ahtsin“, „ahetud“ jne. olid juba täiesti võõrad. Nende vormide keelepruugist väjajäämine on täiesti arusaadav põllumajanduse mehaniseerimise ajajärgul. On tõenäoline, et need sõnad unarusse jäävadki ja „ahe“, „ahted“, „ahteid“ jäävad tulevikus õpilastele sõnadeks, mis manavad esile drastilise pildi eestlaste orjaaegsest elust ja jäävadki ühendusse Eduard Vildega. Piisab sellest, kui verbi „ahtma“ tüüpsõnana jäetakse meelde „tahtma“. Oleks tarbetu nõuda selle sõna aktiveerimist õpilase sõnavaras. Sõna kirjutatakse sõnas-tikku ja sinna ta võib jääda. Kogemusist võib kinnitada, et see sõna ei unu õpilastel, vaid jääb alatiseks seosesse „Mahtra sõjaga“.

2.

Kuidas leida (otsida) tundmatuid sõnu?

Vähe sellest, et uusi, s. o. tundmatuid sõnu otsivad ja leiavad ainult õpilased. Õpetaja tööplaani, s. o. tunni preparatsioon peab peale muu sisaldama ka uued (tundmatud) sõnad. Need tuleb välja otsida ja välja kirjutada. Juhtub sageli, et õpilase silm libiseb uuest sõnast üle. Siin polegi alati tegu tähelepanematusel, vaid sellega, et õpilane on sõna korduvalt kuulnud ja näinud, kuid see pole jõudnud tema teadvusse. Või on kuulnud mõnda lauset või kõnekäändu, selle omandanudki, teadmata sisu- ja võimete andma seletust. Tavaline vabandus on sel juhul: „Ma tean küll, aga ei oska ütelda“, või „Ma tean küll, aga mul ei tule praegu meelde“. Õpetaja, olles märkinud selgitust vajavad sõnad oma tööplaani, omab ülevaate, kas kõik sõnad palas on leitud.

Tundmatute sõnade tekstist eraldamine I ja osalt ka II klassis on keerukas küsimus. Sõnade tahvlile kirjutamisega ei tule 7—8-aastased õpilased toime väheste kirjatehniliste võimete tõttu. Keskmise pikkusega, s. o. 2- kuni 4-silbilise sõna kirjutamiseks kulub õpilasel 2—3 minutit. Oletame, et sõnu on 8 kuni 10. Üksi sõnade tahvlile kirjutamiseks kuluks 20—30 minutit. Niisiis, tundmatu sõna tahvlile kirjutab õpetaja, vähemalt I klassis. II klassis II poolaastal võiksid õpilased katsuda sõnu ise jõukohaselt tahvlile kanda, vähemalt võhivõõraid ja raskemaid sõnu. Aimatavate, s. o. kergemate sõnade puhul võiks piirduda suulise harjutamisega. Kollektiivsel, s. o. valjusti lugemisel tekitab võõras sõna tavaliselt õpilasele raskusigi — õpetaja kirjutab sõna „möödaminnes“ tahvlile, lisamata juurde mingit seletust, sest siis tuleks katkestada lugemist, mis aga jälle segaks palasse sisseelamist, sissetundmist. Sõnade kirjutamist tahvilt erilisse sõnadevihku jällegi ei saaks I klassis nõuda. Töö võtaks liiga palju aega ja liiatigi kirjutab 7—8-aastane laps sedavõrd kogu oma füüsilise olemusega, et sõna tähendus ei tungi tema teadvusse. Ja tundmatuid sõnu kasutada kirja-tehnilisiks harjutusiks poleks mõtet.

Vaikse lugemise puhul õpilased nimetavad pala lõpul sõnad, mis on neile tundmatud. Need kirjutab õpetaja tahvlile. Siin juhtub vägagi

tihti, et sõnu jäetakse vahele. On ka loomulik: loetud pala on huvitav, haarab õpilast oma sündmustikuga, on „nii ilus“. Ei tule teha etteheiteid, kui ei leita kõiki tundmatuid sõnu. Kui pala tekitatud elevus lahtub, algab õpetaja tundmatute sõnade seletamisega. (Eeldame, et ta neid juba tarvitab õppejutus.) Sageli ei leita uusi sõnu teiskordselgi lugemisel. Pole ka ime: pala teist korda lugemisel on sõna juba kord nähtud ja kuuldud, seega tuttav. I klassis ja II klassis esimesel poolaastal on õpetajal kaaluvam osa tundmatute sõnade esiletoomises ja tekstist eraldamises, s. o. tahvlile kirjutamises. II klassis teisel poolaastal ja III kl. esimesel poolaastal avarduvad õpilaste kaasatootamise võimalused tundmatute sõnade läbitootamisel.

1) Vaiksel lugemisel õpilane tõuseb vaikselt kohalt ja läheb luba küsimata tahvli juurde ja kirjutab tundmatu sõna, läheb tagasi kohale ja loeb edasi. Sõnad tahvlil ei tohi olla segi, vaid „tulbas“. Võib alata korraga kahte „tulpa“, siis on kahel õpilasel ruumi korraga kirjutada. See võte aga ei tohi kujuneda ainult meeldivaks jalutuskäiguks: tahvlile kirjutatud sõna peab tõesti olema tundmatu. Mõni kergejalgne õpilane kipub ehk kuritarvitama loata kohalt lahkumise võimalust, kui ei rõhutata küllaldaselt sõna uudsust. 2) Õpilased peavad sõnad meeles ja küsivad pärast, kirjutades neid tahvlile. 3) Sõnade otsimise töö jagatakse õpilaste vahel. Ühele õpilasarühmale antakse näit. leida ja kirjutada tahvlile tundmatud sõnad ühest lõigust, teisele teisest jne. (Lõigud määrab ja annab rühmadele õpetaja). Iga rühm kirjutab sõnad tahvlile omaette. Siin tekib väike võisilusmoment: milline rühm leidis kõiki sõnad? Otsustav sõna on siingi õpetajal. Sellisel viisil on 8—10 sõna kantud tahvlile 5—6 minutiga. Sõnade selgitamiseks, vihku kirjutamiseks ja näidislause te toomiseks on võimalik rohkem aega kulutada.

Mõnede meetodikute poolt soovitatakse tundmatute sõnade tekstist eraldamiseks kriipsutada need kergelt pliiatsiga alla. See võte on küll mugav, kuid rikub raamatu korralikku ilmet, kiusab õpilasi tarvitama pliiatsit ka mujal kui tundmatu sõna juures. Nõukogude koolis on raamatu rikkumine ja määrimine keelatud.

III ja IV klassis toimub uute sõnade leidmine samuti õppejutule järgneval vaiksel või kollektiivsel lugemisel. Siin on õpilased võimelised ise seletust juurde kirjutama, kuna nooremal astmel seletuse peab kirjutama õpetaja. Sõna tekstist väljakirjutamine võib toimuda kas õpetaja kaasabiga, nagu I ja II kl., või iseseisvalt (liitklassis). Õpilastel võib olla käepärast paberileheke (plokileht või selleks lõigatud väikesed sedelikesed), kuhu kirjutatakse sõnad välja; lugemise lõppedes kantakse sõnad (pärast selgitust) sõnavaravihku. Seletuse leiavad õpilased osalt ise (see meeldib neile vägagi) raamatus olevast sõnastikust või hiljem, kui asutakse sõnade seletamisele. V—VII klassides võivad õpilased tundmatud sõnad leida iseseisvalt kodus ja neid varustada seletustega. Tundmatute sõnade väljakirjutamine ei tohiks aga muudatada sõnastiku koostamiseks. Õpilase ülesanne ei seisne selles, vaid

sõnade ja mõistete omandamises. Uusi sõnu tuleb pärast seletuse andmist otse rakendada lausesse, sest igasugune sõna saab tähenduse alles lauses ja ainult lauses. Õpilased toovad kohe näiteid, tarvitades lauses uut sõna. Alles näitest selgub, kas sõna on omandatud või mitte. Vahe-märkusena olgu tähendatud, et üsna suur osa õpilasist ei vajakski enam uue sõna talletamist eri panipaika. Sõna kirjutamine kuskile vihku on neile tarbetu. Aga keskpäraste ja alla keskmiste õpilaste ole-masolu sunnib koguma sõnu erilisse vihku ja nende sõnade ikka ja jälle kasutusele võtmist, kordamist, drilli. Muidu oleks igasugune sõnade seletamine vaid ajaraiskamine. Aga sellest pikemalt veidi all-pool.

3.

Kuhu talletada uusi sõnu?

Kui I—II kl. sõnu kirjutada, siis võiks neid kanda üldvihku, mitte mustandisse. Üldvihi kasutamine on võimalik klassisüsteemi juures, s. o. kui enamik aineid, vähemalt kõik põhiained on ühe õpetaja, klassi-juhataja käes. Kui aga koolis valitseb ainesüsteem, nii et eesti keele õpetaja ja matemaatika õpetaja ei ole ühes isikus, siis ei saa kasutada üldvihku sõnadevihuna. Üldvihk olgu tingimata õpetaja poolt kontrol-litav, kui ka mitte iga tund, siis vähemalt paar korda nädalas peab õpe-taja neisse pilku heitma ja hindama õigekeelsust (muidugi ka paran-dama vigu, kui on vajadus) ja korralikkust. Üldvihus (kui see on kaus-tik) võiks olla eri osa eesti keele jaoks. Sõnad võiks märkida vihku järgmiselt:

Kuupäev äärel.

Uudseleib (lk. 36). (Seilental, Lugemik II kl.)

u u d s e l e i b — leib uuest lõikusest

p i n t — viljapeksu tööriist

k o o t — on sama, mis pint

Siinsamas võiks järgneda näidislause uue sõnaga. Lause peab olema jõukohane ja mitte pikk. Õpilased toovad näidislaused ise, kuid need vajavad sageli õpetaja poolt korrektuuri. Korrigeerida võivad — ja peaksidki — ka teised õpilased. Ükskõik, kes lõpliku lihvi annab lau-sele, ent kirjutatult vihku (vajaduse puhul enne tahvlile) peab see olema selge, õige ja lühike. Järgmisel tunnil (päeval) moodustatakse lauseid uute sõnadega. Siin selgub, kas uus sõna on omandatud kind-lalt. Kontrolliks võiks lasta kirjutada neid sõnu või lauseid tahvlile. Ja järgnevas kontrolletteüt-luses juba selgub nende sõnade lõplik omandamine. Muide, uusi sõnu peab tarvitama ka õpetaja oma leksi-konis, sealt saavad õpilased tuge nendega opereerimisel.

III ja IV klassis võiks olla eri vihk sõnadele, nn. sõnadevihk. Siin võiks liigitada sõnu sissekandmisel. Vihk jagatakse osadeks. Algul oleksid käändsõnad, siis pöörd-sõnad ja kolmanda liigi moodustaksid

abisõnad. Kolmandas klassis, kus veel abisõna ei tunta, kannaks kolmas liik pealkirja: „muud sõnad“. Igale liigile varuda $\frac{1}{3}$ vihust. Siin poleks lugemispala pealkirja ega lehekülje numbrit. Näited, s. o. laused uutele sõnadele kirjutatakse seks määratud harjutuste või üldvihku. Või veel parem — samasse sõnadevihku, ruumi seal jätkuks.

Sel astmel, III ja IV kl., oleks veel üks moodus sõnade sõnadevihku kandmisel: võime liigitada sõnu tähenduse järgi.

1. liik: tööriistad, esemed, sõiduriistad
2. liik: loomad
3. liik: omadust näitavad sõnad
4. liik: tegevust näitavad sõnad.

Liike võib olla rohkemgi, ent liigne keerulisus ajaks asja segi ja õpilased peaksid alatasa õpetaja nõu ja abi järele haarama. Muide — see sõnadevihu liigitamise moodus toob endaga kaasa kõhklemise ja kaalutlemise hädaohu ja võib juhtuda, et õpetajata ei saada ühtegi sõna panna õigesse paika.

V—VII klassides võiks olla juba sõnastik, s. o. sõnad kirjutatakse vihku tähestikulises järjekorras. Selle sisseseadmiseks annab õpetaja juhiseid, vähemalt V klassis. Ideaalseim sõnastik on sedel-sõnastik: sõna kirjutatakse sedelile ja varustatakse seletusega ja näidislausetega. Sedelid paigutatakse erilisse kastikesse või karpitähstikulises järjekorras. Siit saab neid võtta välja õppimiseks ja kordamiseks.

Kas kontrollida ka vanemate klasside õpilaste sõnadevihke ja sõnastikke? Ilmtingimata, sest muidu kujuneksid need varsti mõnel õpilasel „sodivihuks“. Mida vanem klass, seda harvemini võib õpetaja neid kontrollimisele võtta, aga kontrollida ja hinnata tuleb ka neid. Neis peegeldub peale sõnade omandamise ka õpilase hoolsus, korralikkus ja huvi aine vastu. Sõnastikukujulist talletamist ja sedelsõnastikku on kaunis raske kontrollida ja hinnata numbripanemisega vihku enesesse. Siin saab tehnilisest raskusest nii üle, et hinne tehakse lasele teatavaks ja läheb hinnetekausta. Vanemais klassides pole just palju keelevigade parandamist, kuna siin õigekeelsuse küsimus ei tohiks raskusi teha. Uus sõna, s. o. tundmatu sõna peab igatahes veatult olema kantud sõnastikku. Kõige sagedamini eksivad siin III ja IV klasside õpilased. Ettevaatlikkust ja erilist hoolsust uue sõna puhul ilmuavad I ja II klassid. III ja IV kl. aga, kel kirjutamistehnika enam suuri raskusi ei sünnita, eksivad just ettevaatamatuse ja kärsituse tõttu. Ollakse kindel, et ei tehta viga, tegelikult aga tehakse neid veel küllaltki. V—VII klassis näitab vigade hulk kahanemist.

On soovitatav vahete-vahel sõnade kordamiseks korraldada sõnamänge. Lihtsaim on kõigile õpilasile tuntud mäng:

1. Keegi õpilane kirjutab tahvlile mingi sõna esimese ja viimase tähe, näit. a — — — — a.

Hakatakse mõistatama, milline võiks olla sõna. Leitakse, et sobivad aretama, arutama, arvlema, asetama, asesõna, austama, avanema, avitama. Sõnadevihus võik-

sid tundmatute sõnadena esineda ainult aretama ja arvlema. Pole viga, kui valik langeb mõnele teisele sõnale, mida võiks siia paigutada.

2. Väga tuntud on ka sõnamäng mängu „täidan laeva“ kujul. Kokkukeeratud ese (rätik, kinnas, sall) või pall visatakse kaasõpilasele ja nimetatakse sõnastikust sõna, näit. „kummitama“. Pallisaaja vastab sünonüümiga: „hirmutama“. Teine variatsioon: pallisaaja vastab lausega: „Ära kummita mind selle palliga.“ Kolmas variatsioon: nimetatakse sõna „sünge“. Pallisaaja vastab vastandiga: „rõõmus“; nimetatakse sõna „ennatu“, „ennatlik“, vastand — rahulik, aeglane.

3. Võistlusmänge: korratakse näit. kõik uued sõnad, mis algavad „s“ tähega. Suletakse sõnastikud ja kirjutatakse paberilehekesele kõik sõnad, mis jäid mällu ühekordsel lugemisel. Sõnad varustatakse muidugi ka seletustega. Enam sõnu kirjutatud õpilane on võitja kuni järgmise kordamismänguni (omab sõnameistri tiitli). Sedel-sõnastikule sobib eriti vastandite otsimine, samuti sobiva omadussõna leidmine nimisõnale.

Pikemate sõnade juures, näit. a(dministratsioon) tuleb tähti „ette anda“, kui korraga ei leita sõna. „Etteandmine“ toimub nii, et üteldakse mõni täht huupi. Kui ollakse see või need paigale pannud, esitatakse uusi tähti, kuni hakkab koitma mõista antud sõna. Sellist sõnademängu saab korraldada igas klassis vastava klassi sõnavara piirides. Õpilased tahavad meelsasti valida sõnu väljastpoolt nende sõnavihu piire. Võib lubada seks valida sõnu maateaduse- või ajalooõpikust. Ent seletus sõnale olgu ikka ja alati, ka sõna tarvitamine näidislauses on vajalik. Muidu oleks see ainult mäng ja aja lõbusalt veetmine.

4.

Kuidas seletada uusi sõnu?

Eelpool on korduvalt juttu uutest sõnadest, nende leidmisest, tekstist eraldamisest, kirjutamisest klassitahvlile ja sõnadevihku, uue sõna tarvitusele võtmisest õppejutus, näidislauses jm. Ent kuidas just seletada uut sõna, mil viisil teha selgeks sõnas peituv mõiste, tuua uus sõna — sageli uus mõistegi — õpilasele lähedale ja aidata õpilast omandada sõna, — sellest mõningaid võtteid ja näiteid järgnevais ridades. Olgu ette öeldud, et esitatud näited ja viisid ei pretendeeri kaugeltki täiuslikkusele.

Ja lubatagu tuua veel väike õiendus: seletamine peab järgnema sõna kirjutamisele tahvlile enne sõna talletamist kuskile panipaika. Kuna aga käesolevas kirjutuses on sõnade sisulist seletamist vaadeldud viimasena, siis tuletame meelde tundmatu sõna seletamise eri faasid:

1. Õpetaja kasutab uues palas esinevaid tundmatuid sõnu õppejutus.
2. Tundmatud sõnad leitakse lugemisel.
3. Märgitakse välja seletamiseks.
4. Sõnad seletatakse ja rakendatakse lausetesse.
5. Talletatakse klassi taseme kohaselt ja õpetaja juhiste järgi.
6. Kontrollimine, tarvitamine, aeg-ajalt värskendamine.

a) Kõige loomulikum tundmatu sõna seletamisviis on muidugi aine või eseme enese demonstreerimine. Nii saame leida enese kehal kederluu (luupeksukont), päkk, liiges, kukal, turi jt. sõnu, mis vahest igal õpilasel pole veel aktiivse sõnavara salve jõudnud. Klassimiljööös leitud mõndagi, mida vajaduse puhul kasutada saaks. Näit. kitt, kittima.

Kui pole käepärast raasukest kitti, siis on alati võimalik avada aken ja õpilased näitavad, kus leidub kuivanud kitti. Peab meeles pidama, et sõnu, mida ei tunne ükski õpilane, ei esine rohkesti. Sõna seletamine on eeskätt õpilaste ülesanne ja õpetaja astub sekka vaid siis, kui on ilmne, et ükski õpilasist ei tunne ettejuhtunud sõna. Õpilase koolitarbed, rõivastusesemed, klassisisustus jm. pakuvad sageli õnnelikke juhuseid sõna seletamiseks. Enamik sõnu aga sunnib meid haarama väljaspool klassi olevate abinõude järele. Siin aitab meid kooli õppeabinõude ja mudelite kogu. Mõnikord leidub õpilastel kodus kollektsioone, mida nad vanemate teadmisel ja loal meelsasti toovad kooli kaasõpilastele näitamiseks. On esinenud juhtumeid, kus ese (topis, kogu) kingitaksegi koolikogule.

b) Huvitav ja vaheldusrikas on ekskursiooni abiks võtta sõnade seletamisel. Kes näit. oskaks seletada sõna „muuseum“, kui pole käidud muuseumis eneses? Linnakoolid on siin õnnelikumas olukorras kui maakoolid. Maaõpilasel ei teki muuseumist enne õiget pilti kui ta on ekskursioonil linna külastanud muuseumi. Kogemusist võib kinnitada, et maaõpilasi muuseum üldiselt ei tõmba. Kui aga leitakse muuseumis koht, kus esinevad kodunurgas tarvitusel olnud esemed või kodunurga rahvariided, siis tärkab huvi. „Tuleraud“ ja „västar“, millest talvel kuuldi või mida nähti lugemistunnis, nüüd alles saavad erilise tähelepanu ja vaatluse osaliseks: eset nähti ja vaadeldi õiges miljöös. Koidula „Mu isamaa on minu arm“ valuline kojuigatsus avaldub õpilasile täies selguses alles pärast Koidula näituse külastamist. Käsitelles sõna „põrm“, tuletatagu õpilastele meelde, et alles ENSV valitsus täitis Koidula südamesoovi.

c) Tänuolik seletamisviis on ka pildi kasutamine. Kui kooli pildikogus leidub hea pilt püramiididest, siis pilti vaadeldud õpilasil on püramiidi mõiste hoobilt selge. Ajalooaineliste lugemispalade käsitlusel on pildid tõhusaks sõnaseletamise vahendiks. Aga ka ideoloogilise kasvatuse süvendamiseks lugemispala arutluse juures pakub pilt rohkesti võimalusi. Ometi tekib parimagi pildi juures alati üks ja sama oht: pilt sisaldab peale vajaliku eseme, olukorra, omaduse või tegevuse nimetuse ka palju muud. Ja see muu on uus, tundmatu ja lõpmata huvitav. Siit kipub jutt vägisi minema ainest kõrvale, lugemispala jääb unarusse ja mõtted-meeled saavad tuule tiibade alla. Tõsi küll, tunni ühetoonilisusse toob see elevust, aga aine ja teadmiste omandamine, keeleoskuslikust küljest vaadatuna, kannatab. Sellist karastavat elevust on soovitatav tekitada vahete-vahel. Elevuse jahtumine ja pinge kadumine nõuab veidi aega ja õpetaja teravat taipu ning valvsat silma.

d) Kõik eelpooltoodud võtted on head, ilusad ja kasulikud, aga sagedasim sõnaseletamise viis on siiski joonis tahvlil. Seda lihtsalt paremate võimaluste puudumisel. Aastaid kestnud sõjaolukorra ja okupatsiooniaja tõttu on paljud koolid õppevahendite poolest kehvast olukorras. Aga juba paraneb asi ka sel alal.

Õpetajad pelgavad sageli klassitahvlile joonistamist. Väidetakse, et ei omata seks küllaldast oskust ega osavust. Vabandus on tõepoolest põhjendatud ja arusaadav. Igal õpetajal ei ole joonistajaannet. Aga oskust joonistada võib siiski omandada vastavate harjutustega. Nooremates klassides õpilased ei eelda ega oota erilist ilu jooniselt. Vanemates klassides aga leidub õpilasi, kes omavad osavama käe kui õpetaja. Miks siin mitte tunnustada õpilase üleolekut joonistamises ja lasta teda joonistada klassitahvlile? Õpetaja annab õpilasele vastava joonise või pildikese käsiraamatust või mujalt ja osava käega õpilane joonistab selle tahvlile. Õpilased kalduvad joonise juures eset detailselt välja töötama. Õpetaja aga juhtigu tähelepanu sellele, et joonisel olgu toodud vaid olulisim osa pildist. Tundmatu sõna peegeldub selles selgemalt kui detailses joonistuses. Ka võib pilti, mis leidub raamatus, või väikest pilti, mida ei saa vaadelda klassi ees, näidata rühmiti või saata pilt ringi pinke mööda. Sellisele kitsamõdulisele pildivaatlusele peab eelnema seletus eseme kohta.

Niisugused näited ja võtted sõnade seletamise juures, nagu ekskursiononi korraldamine, eseme enese või selle mudeli demonstreerimine, pildi vaatlemine, joonise kasutamine klassitahvilil või väikeste piltide vaatlemine üksikult ja rühmiti, — on mõeldud esemete, loomade, olendite jm. kohta, lühidalt — nimisõnade seletamise juures kasutamiseks.

e) Omadussõnade seletamiseks saab rakendada ka eelpooltoodud võimalusi. Ent siin võib abiks võtta meeli ja neid rakendada sõna selgitamisel. Näit. „kore“ mõiste omandavad lapsed kompimise abil, „imal“ — närida veidi lepakoort, „viha“ — juua suhkrua teed, „mõrkjas“ — maitseda toomingakoort, „lääge“ — süüa suhkrua keedetud marjasuppi, „kirgas“ — vaadelda valguslaike põrandal või väljas.

f) Verbide (teigusõnade) seletamisel saab rakendada tegevust. „Kükitama“, „kõssitama“, „kõssis istuma“ matkitakse otsekohe. „Pungil olema“, „pungitama“ — leitakse mõne õpilase koolikott, mis on pungil, või pungil palitutasu, kuhu on topitud sall ja kindad. „Litsuma“ — vajutatakse käega tugevasti vastu lauda või põske. „Krahmama“ — haaratakse äkki midagi kätte või millegi järele. On tõsi, et kaugeltki kõiki verbe ei saa seletada demonstratsiooniga. Kuid ei peaks jätma kasutamata ühtegi juhtu, kus seletamine on võimalust.

g) Vaatamata heale tahtele, leidlikkusele ja võimalustele on siiski suur hulk sõnu, mida parimagi tahtmise juures ei saa seletada teisiti kui sõnadega. Verbaalne, s. o. sõna seletamine sõnadega, on meetodikute poolt kõige enam taunitav, kuid õpetajate poolt enamalt tarvitatav uute sõnade seletamise viis. Kuidas saaks seletada „tarm“, „tarmukas“, „hurmus“, „hurmama“, kui ei võta appi sõnu? „Tarm“ = tugev tahe, „tarmukas“ = tugevatahteline, „hurmus“ = väga suur ilu, „hurmama“ = iluga haarama, mõjuma. On teisisi lihtsamaid mõisteid, mida paratamatult tuleb seletada verbaalselt. Olgu toodud näiteks mõned sõnad palast „Kuidas Lenin õppis“ (Seilentali „Emakeele lugemik“ IV klassile) — „gümnaasium“, „kuldmedal“, „minister“, „töökabinet“. Ükski neist sõnadest polnud õpilaste poolt tundmatute sõnade hulka asetatud, neid märkis välja ainult õpetaja. „Gümnaasiumi“ kohta oli seletus: „Vanasti olid gümnaasiumid“. Edasisel pärimisel selgus siiski, et need olid koolid, sest kellegi ema ja isa olid käinud gümnaasiumis. Millise astme kool? ei huvitanud õpilasi enam, sest „see kool oli vanasti“. Huvi tekkis siis, kui selgus, et gümnaasium vastab õppeaastate poolest praeguse täieliku keskkooli vanematele klassidele ja et sinna jõuavad nemadki paari aasta pärast. (Muidugi mitte gümnaasiumisse, vaid vastavatesse õppeaastatesse.) „Kuldmedalid“ on Nõukogude armee võitlejatel rinnas. Mõne õpilase isal on ka medal. Et kuldmedaleid jagatakse ka ENSV keskkoolide paremale

lõpetajaile, see oli uudis. Siiski meenus ühele õpilasele äkki: „Tõsi jah, üks meie tuttav tüdruk lõpetas kevadel kooli ja sai auraha, vist oligi kuldmedal.“ Kevadel kuulnud seik oli oktoobris juba ununenud, sest 11—12-aastased õpilased ei kuulu kuldmedalite saajate hulka ja sündmus ise jätab neid külmaks. Sõna „minister“ oli vägagi tuttav. Teati, et minister on üks mees (naistele seda ametit ei omistatud), et minister on kuskil asutuses, seda teati ka. Mõned teadsid ka, et minister on juhtival kohal. Lähemale asjale saadi ühe õpilase abil, kelle isa töötab ENSV Loomakasvatuse Ministeeriumis. Selgus, et on mitmesuguseid ministreid ja ministeeriume. Õpetaja esitab küsimuse: „Ehk on meie koolilgi, ka meie klassil kokkupuuteid või tege- mist mõne ministeeriumiga?“ Osa õpilasi vastas julgelt „ei“. Osa siiski kõhkleks. Ja kõhklejate kaudu selgus viimaks tõsiasi, et meie kool koos õpilastega, õpetajatega, koolimajaga, ja kõigega ja kõigiga, kes või mis on kooli teenistuses, allub ENSV Haridusministeeriumile. Sõna „töökabinet“ oli selge: töötuba. On ka arusaadav: IV klassi õpilasil on korduvaid vajadusi olnud käia kooli direktori juures, kes töötab oma kabinetis. See sõna on saanud selgeks seletamatagi.

Toodud näidetest peaks piisama sünonüümide (sama tähendusega sõna) tarvitamise õigustamiseks. Sünonüümide puhul ei tohiks unustada, et pole kahte sõna, mis võrduksid kõiges, s. o. tähenduses, tunde toonis, ilus jm. Sünonüümide vahele ei tohi panna võrdusmärki. Oleks ideaalne, kui esemete, mudelite, piltide ja muu kõrval ka sünonüüme kasutataks. See rikastaks õpilase sõnavara. Tema kasutada olev leksikon muutuks paindlikuks, elastseks ja õpilase olemus vabamaks ja julgemaks. Jääksid harvemaks juhud, kus õpilane tõuseb püsti, kuuldes oma nime nimetatavat, vaatab abitult õpetajale otsa ja kas hakkab kõnelema kobades, otsides abitult sõnu, või vaikib koguni. Sõnaohter õpilane lõpetab oma segase jutu tavaliselt tuttava lausega: „Ma tean küll, aga mitte ei oska ütelda!“

Peaks ka selge olema, kuivõrd vajalik on õpetaja kontroll tundmata te sõnade leidmisel ja seletamisel. Võib-olla ei saa õpetajagi abiga iga sõna just kõige õigemalt seletust, jääb kasutamata mõni olemasolev võimalus või rakendamata sobivaim viis. Seda juhtub pingsas töös tihtigi, et tagantjärele meenub õige mõte või võte. Tähtsaim on, et mõiste ja sõna, mis seda väljendab, tungiks õpilase olemusse ja hingesse, ei jääks sõnaks, vaid saaks hingestatud mõisteks. Nõukogude õpetaja ülesanne on kasvatada kultuurseid kodanikke meie riigile ja rahvale. Kultuurne inimene peab kõigepealt oma emakeeles valitsema sõnu — vaimurelvi, et võidelda kõige jõuga sotsialismi ülesehitamise ja kodu- maa õnneliku tuleviku eest.

Kooli ja kodu koostöö kasvatuses.

A. ELANGO.

Kooli ja perekonna vahekord kasvatuses.

Tänapäeva nõukogude ühiskonnas on peamiseks teguriks võrsuvate põlvkondade kasvatamisel kool. Olemasolevatest kasvatusteguritest on temal kõige rohkem eeldusi kindlustada aastatuhandete jooksul

väljatöötatud teaduste süstemaatilist ja kindlat omandamist õpilaste poolt ning nende teadmiste alusel teadliku kommunistliku maailma-vaate kujundamist õpilastes. Mitte ilmaaegu ei omista UK(b)P programm koolile väga väarikat ülesannet: olla ühiskonna kommunistliku ümbersünni vahendiks ja „kasvatada põlvkonda, kes on võimeline lõplikult teostama kommunismi“.

Ent sellegipärast ei tohi unustada, et kool pole a i n u k e n e kasvatustegur, vaid tulevaste põlvkondade kujundamisest võtab suurel määral osa ka perekond ning ühiskond tervikuna. Kool, kui ta tahab hästi lahendada temale pandud ülesanded, peab pidama tihedat sidet nende muude kasvatusteguritega. Kuna kool on eriti spetsialiseerunud kasvatatusülesannete täitmiseks ja omab vastavalt ettevalmistatud töötajaskonda, siis peab tema seejuures etendama algatavat ja juhtivat osa.

Hoides alal tihedaid sidemeid koduga peab kool süstemaatiliselt tõstma lastevanemate pedagoogilist kultuuri, taotlema õigete kasvatatusviiside rakendamist kodus ja väsimatult juhtima laia üldsuse tähelepanu kasvatusküsimustele, et kõigi teadvusse imbuks UK(b)P XVIII Kongressil väljendatud seisukoht: „Edusammudest kommunistlikus kasvatuses sõna laiemas mõttes, kommunistlikus kasvatuses, mis haarab kõiki töötavaid hulki ja kogu nõukogude haritlaskonda, esmajoonel meie edusammudest sellel alal sõltub kõigi muude küsimuste lahendus.“ Vanemates vennasvabariikides, eriti Vene NFSV-s on sel alal saavutatud silmapaistvaid tulemusi. Juba Suure Isamaasõja eel, 1939.—1940. aastal algas paljudes selle suuremates keskustes, nagu Moskvas, Leningradis, Gorkis jne., tõeline rahvaliikumine kommunistliku lastekasvatuse ja koolide konkreetse abistamise kasuks. Moskva vabrik „Sirp ja Vasar“ pöördus avaliku üleskutsega nõukogude töötajaskonna poole, pöörata suuremat tähelepanu laste kasvatamisele kodus ja enam abistada ses suhtes kooli. „Tahame endast teatada kogu maale mitte ainult kõrgeväärtusliku terase tootmisplaani täitmise-
ga, vaid ka kõrgete indeksitega meie laste õpetamise ja kasvatamise alal“ — vastasid sellele üleskutsele vabriku „Punane Oktoober“ töölised Leningradist. Paljudes linnades asusid edukalt tööle lastevanemate ülikoolid, korraldati lastevanemate seminare ja konverentse, millest kohati võttis osa kuni 700 inimest. Nendel koosolekutel käsitleti mitmesuguseid koduse kasvatuse küsimusi. Vastuvõetud resolutsioonides rõhutati, et iga tööline ise võtaks revideerimisele oma suhtumise lastesse ja nende kasvatuse ning parandaks seal esinevad vead. Neid lastevanemaid, kes lohakalt ja hoolimatult suhtuvad oma lastesse, annavad neile halba eeskujut või muidu kahjustavad nende kasvatust, mõistetakse teravalt hukka. Ka parteilised ja ametiühingulised organisatsioonid hakkasid mitmel pool tegelema koduse kasvatuse küsimustega. Kõik need faktid tähistasid töötava rahva, eriti lastevanemate, aktiivsuse ja huvi tõusu kasvatuse ja kooli vastu. Need on töötava rahva kultuuri ja kommunistliku teadlikkuse kasvu tulemuseks, partei

hiiglasliku kasvatusliku tegevuse ja stalinliku kooli ning laste eest hoolitsemise tulemuseks. Isamaasõja karmid aastad nihutasid arusaadavalt rea muid ülesandeid esiplaanile, kuid jälgides nõukogude ajakirjandust võib juba märgata tunnuseid uue pedagoogiliste huvide tõusuperioodi algusest nõukogude rahva laiades hulkades.

Allpool vaatleme konkreetsemalt, mida võiks kool meie, Nõukogude Eesti praeguses olustikus rahvahulkade, eriti lastevanemate, pedagoogiliseks aktiveerimiseks ja tihedamini kooli ümber koondamiseks ette võtta.

Klassijuhataja individuaalne kontakt lastevanematega.

Kooli ja kodu vahelise suhtlemise peamiseks ja enamasti viljakaimaks vormiks on klassijuhataja, mõnikord ka koolijuhataja, isiklik individuaalne kontakt lastevanematega. Kumb sel puhul kumma juurde läheb, kas klassijuhataja koju või lastevanem kooli — sel ei tohiks olla otsustavat tähtsust; see peaks olema rohkem tegelike võimaluste kui põhimõtte või prestiiži küsimus. Tuleb pidada vääraks nende koolitegelaste seisukohta, kes arvavad, et kui laps on koolis mõne üleannetusega hakkama saanud, et siis tuleb „vanemad kooli kutsuda“, klassi- või koolijuhataja käigud lapse kodusse on aga paljalt „viisakusvisiidid“ lapse koduste oludega tutvumiseks. Tõsi küll, klassijuhatajal, resp. koolijuhatajal, läheb raskeks alati lastevanemaid üles otsida, kuna õpilasi on palju, kuid ei tohi unustada, et ega lapsevanemalgi pole kerge alati kooli tulla, kuna temal peale lapse kasvatamise on palju muid kohustusi.

Niisamuti tuleks hüljata see paljudes koolides harrastatav väärapraktika, et kool koduga või kodu kooliga astub kontakti alles siis, kui lapsega „midagi lahti on“, kui juba esineb kasvatusraskusi kas koolis või kodus. See nähtus on tingitud osalt kasvatajate mugavusest, lasta sündmuste areng seal, kus ei teki erilisi häireid, minna isevoolu korras, osalt aga pedoloogia praktikast säilinud igandeist, mille kohaselt erilist tähelepanu tulevat pöörata nn. „erakordsetele“ lastele, seisnagu nende „erakordsus“ siis kas raskestikasvatatavuses või ebatavalises andekuses. Nõukogude pedagoogika väidab just selle vastu, et iga laps, ka kõige tavalisem, vajab individuaalset kohtlemist ja kooli ning kodu koostööd. Hooletusse jäetud või valesti koheldud laps muutub väga kergesti „erakordseks“ ja siis on juba palju raskem teda muuta „tavaliseks“. Sellepärast klassijuhatajal on vaja pidada tihedat sidet iga oma õpilase koduga, ja seejuures võimalikult kõigi koduste kasvatajatega, mitte ainult ühega neist (kelleks enamasti osutub ema, kuigi lapse kasvatamisest tegelikult võtavad osa ka mitmed teised täiskasvanud perekonnaliikmed). Teiselt poolt peaks aga ka lapse koduseid kasvatajaid, — enamasti lapse vanemaid — huvitama igal juhul pidada kontakti kooliga, vähemalt klassijuhatajaga, ootamata, millal tulevad pahandused ja nende tagajärjel kutsed kooli ilmuda.

Tuleb pidada normaalseks, et iga klassijuhataja juba esimese õppeveerandi jooksul püüab külastada kõikide oma klassi õpilaste kodusid, et tutvuda lastevanematega (või uuendada seda tutvust, kui klassijuhataja eelmisel aastal töötas sama klassiga) ja laste koduste töö- ning kasvatamistingimustega. Pedoloogid töötasid laste koduste olude jälgimiseks välja mitmesugused keerulised vaatluskavad ja ankeetlehed. Selle tagajärjel muutus õpilaste kodudega tutvumine rohkem mingiks teaduslikuks uurimiseks ja paljaks tõsiasiade konstateerimiseks, kui tõeliseks kasvatusabiks. Kes tutvus omaaegse kodanliku pedagoogilise sotsioloogiaga ning pedoloogiaga, see teab, kui külmalt seal koostati igasuguseid statistilisi tabeleid, et näidata lapse arengu sõltuvust kord elutoa suurusest, kord voodite arvust, kord lapse asendist vendade-õdede reas jne., ilma et midagi oleks ette võetud sel puhul avastatud ebasoodsate olude muutmiseks. Palju tähtsam, kui mingi keeruka vaatluskava või ankeetlehe täitmine on elavas vestluses lapse vanematega ja teiste koduste kasvatajatega ning enda tähelepanekute najal jõuda selgusele, millised on lapse kodused õppimistingimused, kuidas laps veedab oma päeva, millega armastab tegeleda vabal ajal, kas, kui palju ja mida armastab lugeda, kellega sõbrustab, kuidas suhtub vanematesse ja teistesse perekonnaliikmetesse, milliseid kasvatusviise tarvitatakse kodus, milline üldine vaim valitseb kodus jne. Võimaluse korral tutvub klassijuhataja sel puhul ka õpilase koduste harrastuste tulemustega (käsitööd, joonistused jne.), tema raamatutega ja kõige sellega, mis last tema koduses ringis huvitab ning mõjustab. Muidugi ei saaks olla midagi selle vastu, vaid tuleb koguni soodustada, et klassijuhatajal säärase tutvumise hõlbustamiseks oleks koostatud oma lihtne kava, kuid kirjalike ülestähenduste tegemine on parem jätta pärastiseks, kuna see paratamatult häiriks vestluse kodusust ja pidurdaks vanemate avameelsust. Pärast külaskäiku, omas kodus, oleks klassijuhatajal vägagi soovitatav saadud muljed ja andmed märkida kas vastavasse vihikusse, kus igal õpilasel on oma lehekülg või kaardile, kuhu siis võib kanda ka hiljem kõik vastava õpilase suhtes tehtud erilised tähelepanekud. Keerukaid õpilaste vaatluspäevikuid selleks tarvis ei ole. Oma mälu, olgu see nii hea kui tahes, klassijuhatajal muidugi üleliiga usaldada ei maksa; tema kasvatustöö aga on kindlasti viljakam, kui tal on rohkesti konkreetset, kirjalikku materjali iga oma õpilase kohta, millest kasvatusvahendite valikul lähtuda.

Tuleks pidada päris loomulikuks, et lapsevanemad klassijuhataja visiidile vastavad vastuvisiidiga kooli, et tutvuda selle miljöoga, kus laps viibib koolis, kõigepealt aga, et õpetajailt kuulda, kuidas laps koolis käitub, millised on ta suhted kaasõpilastega, õpetajatega, mis teda huvitab, mis valmistab raskusi jne. Nii viisi tekib klassijuhataja ja lastevanemate vastastikune suhtlemine, mis aitab ära hoida nii mõnegi kasvatusraskuse. Ja kui neid raskusi aeg-ajalt siiski juhtub esinema, siis mõistavad säärane klassijuhataja ja lastevanemad üksteist hoopis paremini ja neil on kergem leida teid raskuste kõrvaldamiseks, kui nii-

sugune klassijuhataja, kes oma õpilaste vanemaid esmakordselt kohtab ärritatud olekus juhul, kui neid on lapse ulakuse pärast kooli kutsutud.

Tegelikud õpetajad teavad oma kogemusist, et ei ole kerge lastevanemaid kooli saada, eriti veel „ilma asjata“, s. t. ilma konkreetse põhjusega, paljalt informatsiooni saama lapse töötamise ja käitumise kohta koolis. Võib olla on üheks selle põhjuseks asjaolu, et siiaaani juba aastakümneid lastevanemaid on kooli kutsutud ikka ainult pahanduste ja raskuste korral nende lastega. Mõnevõrra on lastevanematele kooli tuleku teinud vastumeelseks ka asjaolu, et õppetöö ajal õpetajad koolis on seotud kas tundide andmise või muude kohustustega, nii et keskustelu nendega peab toimuma rutates püsti jalu mõnes koridori nurgas või esikus kõrvaliste isikute voolu keskel. Niisuguses olustikus ei jää lapsevanemal muljet, et ta koolis on oodatud külaline, ta tunneb end pigemini õpetaja töö häirijana ega saa end täiesti vabalt välja rääkida. Niisuguste häirivate asjaolude vältimiseks on mõningate vanemate vennasvabariikide paremates koolides hakatud korraldama nn. „avatud uste päevi“ lastevanematele. Moskva 110. koolis on see korraldatud järgmiselt. Kõik selle kooli lastevanemad teavad, et iga kuu 20. kuupäeval kella 7 õhtul alates on koolijuhataja, õppeala juhataja, kommunistliku noorsooühingu sekretär, vanem pioneerijuht, kooliarst ja kõik õpetajad koolimajas — eranditult selleks, et vestelda lastevanematega. Sel ajal ükski koolitöölised ei kiirusta, millegi muuga ei tegele, vaid kõik pühendavad kogu aja lastevanematele, kes nende jutule on tulnud. „Avatud uste päev“ algab enamasti mõne pedagoogilise loenguga lastevanematele (kuid see pole oluline ja võib ka ära jääda), mille lõppedes lastevanematel on võimalus individuaalselt vestelda kellega tahes koolitöötajaist teemadele, mis neid kunagi kord huvitavad.

Juhul, kui koolis ei ole läbi viidud säärase lahtiste uste või lastevanemate päeva traditsioon, on soovitav, et klassijuhatajal oleks vähemalt kord nädalas koolis kindel kõnetund lastevanemate jaoks, millest ta õppeaasta algul õpilaste päeviku kaudu kõigile lastevanematele teatab. Kui lastevanemad omal algatusel harva tulevad säärasele kõnetunnile, siis on soovitav klassijuhatajal iga lapse vanemad vähemalt kord semestris kooli kutsuda, jaotades need kutsed kavakindlalt oma kõnetundidele. Kui seda aastast aastasse järjekindlalt korratakse, küllap siis viimaks kujuneb lastevanematel traditsiooniks vähemalt kord semestris klassijuhataja jutul käia.

Klassijuhataja kokkupuuted õpilaste kodudega ei tohi jääda kuivaks tutvumiseks, tõikade registreerimiseks, vaid nendest peab välja kasvama vanematele konkreetse kasvatusabi osutamine pedagoogiliste konsultatsioonide näol. Kutselise pedagoogi vilunud silm märkas arvatavasti iga õpilase kodus midagi, mis võiks teisiti olla ja mida ilma suuremate raskusteta saaks õpilase huvides teisiti korraldada. Kas õpilase töölaud on valguse suhtes asetatud õigesti, kas õpilasel on küllalt ruumi ja rahu töötamiseks, kas tema päevane aja-

jaotus on otstarbekohane, eriti magamaheitmise ja tõusmise kellaajad, kas tal lubatakse vajadust mööda suhelda sõpradega jne. — kõik need asjaolud paistavad võõrale palju paremini silma kui nendega harjunud kodustele, ja klassijuhataja sõbralik nõuanne võib ses suhtes mõndagi parandada.

Pedagoogilistel konsultatsioonidel on mõju ja need võidavad lastevanemate poolehoiu ainult siis, kui neid juhitakse osavasti ning taktiliselt.

Halvasti toimib näiteks see klassijuhataja, kes kõneluses lapsevanemaga kohe hakkab kaebama lapse vigade ja puuduste üle. Hoopis parema kontakti saavutab see, kes esmalt kriipsutab alla lapse positiivseid omadusi, neid positiivseid jooni ja potentsiaalseid võimalusi, mis lapses peituvad, ja alles pärast osavasti juhib jutu nende raskustele, mis võib olla põhjustasid lapsevanema kooli kutsumise. Kõneluse lõppeesmärgiks olgu välja selgitada need abinõud, mis kodul ja koolil tuleb ühiselt tarvitusele võtta lapse käitumise parandamiseks. Kui kõnelus muutub paljalt lapse süüdistamiseks, tema peale kaebamiseks, siis vanemad, aetuna egoistlikust armastusest lapse vastu, võtavad ta oma kaitse alla ja südames süüdistavad õpetajaid. Mõni teine taas solvub oma lapse halvast käitumisest ja asub omas ägeduses sellele oma alandust kätte tasuma — väga sageli rihma või kepi abil. Kui õpetajal läheb korda rahulikus ja sõbralikus vestluses lapsevanemaga selgitada lapse halva käitumise põhjused ja ühiselt märkida ära need kasvatuslikud abinõud, mis tuleb tarvitusele võtta, et esinenud väärnähtud kaoks, siis on konsultatsioon oma eesmärgi peaaegu saavutanud. Seejuures tuleb muidugi iga kord võtta arvesse vanemate kultuurilist ja sotsiaalset taset ning reaalseid võimalusi ühe või teise nõuande täitmiseks.

Ka niisuguste pedagoogiliste vestluste ning konsultatsioonide alal on mõningatel vanemate vennasvabariikide koolidel kogunenud rikkalikke ja õpetlikke kogemusi. Nii näit. ühe Kalinini oblasti kooli õpetajad tutvunesid kavakindlalt oma õpilaste kodudega ja märkisid ära eriti niisugused perekonnad, mis kasvatuslikult osutisid ebasoodsateks. Nendega püüti töötada individuaalselt ja intensiivsemalt. Uhes perekonnas, kus laste eest ei hooldatud ja kus isa arvas, et tal on niigi tööd küllalt, õpetaja luges ette K. Marxi tütre mälestusi oma isast, kus kirjeldati, kui hoolitsevalt Marx suhtus oma lastesse, ehkki tal oli tööd palju. See mõjus — isa hakkas enam huvituma laste kasvatamisest ja nende käitumine paranes.

Samas koolis olid T. lapsed eriti korratud ja hooldumatud. Seletused ei mõjunud. Ühel päeval kutsus koolijuhataja nende ema enda juurde, ent samal ajal ka ühe teise ema, kes väga hästi hoolitses oma laste eest. Kui mõlemad emad tulid koolijuhataja kabinetti, laskis ta hoolitseval emal esimesena jutustada oma kogemustest laste kasvatamisel. Ema rääkis uhkusega oma tublidest lastest ja sellest, kuidas ta väsimatult nende eest hoolitseb. Koolijuhataja ergutas teda aeg-ajalt küsimustega. T. ärritus üha enam, tal tulid pisarad silma, ja kui hoolitsev ema lõpetas, ütles ta: „Ma mõistan kõik. Täna teid selle eest...“ Varsti pärast seda astus T. tütar pioneeriks ja tal pole enam ainustki puudulikku hinnet. Ta muutus ka korralikumaks, seltskondlikumaks, niisamuti kui ta vendki.

Kui kool sai teada, et ühes külas võttis maad laste kodune peksmine, läks õpetaja sinna külla ja luges perekonnas, kus last kõige enam peksti, M. Gorki teost

„Lapsepõlv“. Kuulama kogunes teisigi kolhoosnikke, paljudel silmad vesised. Polnud vaja mingeid seletusi peksmise kahjulikkusest.

Väga tähtis on, et õpetajate käsutuses oleks küllaldaselt määralt pedagoogilist kirjandust lastevanemate jaoks, mille lugemist nad oma suulistele nõuannetele lisaks võiksid soovitada, vastavaid teoseid, asjast huvitatuile ka otsekohe kätte andes (sest ei maksa loota, et tavaline lapsevanem ise hakkaks temale soovitatud teost kes teab kust otsima või hankima)¹. Mõningates vennasvabariikides on mõned koolid selleks otstarbeks lasknud trükkida erilise lendlehe lastevanemaile, mis sisaldab olulisemaid juhiseid koduse kasvatuse alalt ja mida levitati lastevanemate hulgas.

Igal juhul peaksid klassijuhatajad olema hästi kursis koduse kasvatuse meetoditega, tundma sel alal esinevat eeskujulikku praktikat, kui ka sagedamini tehtavaid vigu. Ainult sel juhul on nende nõuanded lastevanematele tõhusad ja tulemusterikkad.

Mida teha aga niisuguste lastevanematega, kelle juures mingid nõuanded ega soovitusid ei mõju, kes mingit huvi ei tunne oma laste kasvatuse vastu või koguni nende kelmusi ja distsiplineerimatust õigustavad ning teinekord õpetajat üsna ülbelt ja solvavalt kohtlevad? Just niisuguste lastevanematega on õpetajatel kõige rohkem vaeva ja nemad on, kelle pärast kooli ja kodu vahekorra küsimus mõnikord muutub üsna teravaks. Nagu kogemused näitavad, mõjub mõnikord nende teguviisi avalik arvustamine (otse nimesid nimetades) lastevanemate koosolekul. Mõned koolid on sääraسته lastevanemate käitumise võtnud kõne alla nende töökoha ametiühingulistest või isegi parteilistest organisatsioonides.

Nii näit., ilmus ajaleht „Pravda“ 29. märtsi 1940. a. numbris teade selle kohta, et Moskva tehase „Punane Proletaarlane“ parteikomitee on arutanud küsimust, miks õpilane Vitja Pučkov, kelle isa on vabrikus eesrindlik, lugupeetud kommunist, õpib koolis halvasti, hakkab õpetajatele vastu jne. Isa oli arusaamatuses, pidas end heaks tööliseks, ent kodu jaoks jäi aega vähe üle. Parteikomitees tehti talle selgeks, et kuigi ta on hea tööline, ei tohiks ta unustada laste kasvatust.

Leningradi Kirovi nimelises tehases „Elektrosila“ pöördus üks isa ise parteikomitee poole kaebusega oma poja peale, kes ei tahtvat õppida ja juba kaks kuud ei käivat koolis. Parteikomitee sekretär kutsus poisi enda juurde ja seal hargnes järgmine kahekõne:

— Räägime avameelselt. Miks sa ei taha õppida?

— Ma ei taha, mulle ei meeldi.

— Mis sa siis kavatsed peale hakata?

— Tahan vabrikusse.

— See on hea, ent vabrikus on meil nüüd keerulised masinad. Meie maal raketatakse uusimat tehnikat, aga sina arvad, et igaüks võib töötada meie masinatel? Peab palju teadma, et nendel töötada. Isegi võõrkeeli läheb tarvis. Meil on väga vaja meistreid, ent haritud meistreid. Seltsimees Stalin nõuab, et meie töölistel oleks inseneride ja tehnikute ettevalmistus.

Räägiti nii kaua kuni noormees ütles, et nüüd on tal kõik selge ja ta hakkab õppima. Poiss õppiski pärast seda suurepäraselt ning käitus kodus ja koolis rahuldavalt.

¹ Lähemal ajal ilmub trüki lastevanemaile määratud raamat: prof. Arkin, Kõned kasvatusest.

Ei ole kahtlust, et paljas fakt ise, et parteilised ja ametiühingulised organisatsioonid on asunud niisuguste küsimuste arutamisele ja see arutamiseviis, milles on tunda sügavat huvi iga tulevase kodaniku vastu ning valmidust abistada kooli ja õpetajaid — on erakordselt väärtuslik nähtus, mis võib mõnigikord osutada koolile tõsist abi.

Lastevanemate koosolekud koolis.

A. Lastevanemate üldkoosolekud. Meie koolides on juba ammuseks traditsiooniks korraldada vähemalt kord aastas lastevanemate üldkoosolek, peamiselt lastevanemate komitee valimiseks. Väga paljudes koolides viiakse see loiult ja formalistlikult läbi, mis pärast ka osavõtt sellest pole kuigi suur. Nendes koolides, kus klassijuhatajatel on tihe individuaalne kontakt lastevanematega ja kus lastevanemate üldkoosolekuks hästi ette valmistatakse, kujunevad nad huvitavaks sündmuseks koolielus ja neist võetakse ka meeleldi osa. Lastevanemate üldkoosolekute välise ettevalmistuse hulka kuulub õigeaegne (umb. nädal enne koosolekut) nimeliste kutsete saatmine kõikidele lastevanematele ja intensiivne suuline propaganda koosolekust osavõtuks laste kaudu. Sisuliselt tuleb koosolekute päevakord hästi läbi mõtelda ja ette valmistada. Vääralt toimivad need koolid, kes koosoleku sisustavad peamiselt aruandega kooli tegevusest ja muude sisekooliliste küsimuste arutamisega, mis kujunevad sageli etteheidete ja noomituste sajuks lastevanematele oma laste halva kasvatamise pärast. Koolil oleks ju muidugi hea, kui vanemad talle lausa „ingleid“ saadaksid ja nende vabritseerimise veeretaks nii mõnigi kool lastevanemate peale. Ent selles just kooli „häda“ ja samal ajal võlu seisabki, et ta peab tavalistest lastest, kõigi nende vooruste ja peahedega, kasvatama häid kodanikke. Ja seda ülesannet ei saa ta mitte väga suurel määral veeretada kodu õlgadele. Pealegi pole üldisõnalistel noomitustel ja manitsustel juba metoodiliseltki suurt väärtust. Kui vaja on, siis toodagu üksikud eredamad näited niihästi negatiivses kui ka positiivses suunas, konkreetselt ette (nimedega opereerides ainult äärmistel juhtudel). Koosoleku tuuma peaks moodustama 1—2 elavat, hästi ettevalmistatud ettekannet aktuaalsete pedagoogiliste küsimuste kohta, näit.: Lenin ja Stalin kasvatuses; hariduselu ja kooli osatähtsus 4. viisaastaku kavas; sõpruse ja seltsimehelikkuse kasvatamine laste hulgas; pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide tähtsus laste kasvatamisel; õpilase päevase ajajaotuse kava; kuidas sisustada õpilase vaba aega; kuidas vanemad võiksid lapsi abistada koduses õppimises; kuidas kasvatada lapsi tööle; laps ja raha; kuidas kasvatada lapses huvi ja armastust looduse vastu; kuidas abistada lapsi elukutse valikul; olulisemaid eksisamme koduses kasvatuses; miks ei õpetata nõukogude koolis usuõpetust; kuidas hoida last nakkushaiguste eest jne. Samuti tuleb lastevanemate koosolekute päevakorda võtta ettekandeid üldpoliitiliste päevaküsimuste kohta.

Alati ei tarvitseks kõnelejateks olla õpetajad — need „kuluvad ära“. Ka lastevanemate ja ühiskondlike tegelaste hulgas peaks leiduma, vähemalt linnades, pedagoogiliste huvidega inimesi, kes on võimelised õpetajaid ettekannete osas abistama. Lastevanemate koosolekul tel kõnelda ei ole kerge, kuna osavõtjate kultuuriline tase ja huvisuund on väga mitmekesine — siin on väheharitud koduseid pere-naisi kõrvuti arstide, pedagoogide ja teaduslike töötajatega. Kõneleja peab oma ettekande koostama nõnda, et tal kõigile midagi ütelda oleks. Rohked konkreetseid näited laste elust koolis ja kodus, katked ilukirjanduslikest teostest, omad noorusmälestused jne. — need on heaks materjaliks ettekande elavamaks muutmisel. On kummaline, et paljud õpetajad, kes laste ees klassis küll tarvitavad näitlikke ja näideterikkaid õppemeetode, rahvakoosolekul esinevad vägagi üld-sõnaliste ja tuimade targutustega. Kui läbirääkimised lastevanemate üldkoosolekul harilikult hoogu ei võta, siis on parem jätta need klassi lastevanemate koosoleku ajaks.

Mitmed eesrindlikud koolid armastavad lastevanemate üldkoosolekute kavva võtta ka laste ettekandeid. Kuna need mitmekesistavad koosoleku kava, tuleb seda võtet tarvitada. Soovitav on seejuures laste ettekanded paigutada kavas esimesele kohale, et lapsed kohe pärast esinemist saaksid koju minna ega jääks vanemate koosoleku jälgima (mis võib kergesti muutuda segamiseks ega ole sisuliseltki lastele soovitav). Kui vanemad tahaksid koos lastega koju minna (näit. maakoolides), siis on soovitav lastele mõnes kõrvalruumis organiseerida mänge ja tegevust seniks, kuni vanemad on koosolekul.

Ka võib ühenduses lastevanemate üldkoosolekuga korraldada laste tööde näitusi, lastekirjanduse väljapanekuid jms.

Kuna lastevanemate komiteede põhimäärus näeb ette lastevanemate komitee moodustamise lastevanemate esindajaist klasside kaupa, siis on harilikuks kombeks, et lastevanemate üldkoosolek valimiste teostamiseks jaguneb klasside kaupa „sektsoonidesse“, kus siis valimised püsti jalul suure rutuga läbi viiakse. Paremt oleks seda teha siiski eraldi selleks kokku kutsutavatel klassi lastevanemate koosolekul, kus siis võimalik oleks muidki küsimusi kitsamas ringis läbi arutada.

B. Lastevanemate koosolekud klasside kaupa. On loomulik, et iga klassijuhataja igatseb oma klassi õpilaste vanemaid aeg-ajalt koos näha, nendega mõtteid vahetada. Selleks korraldavad eesrindlikumad koolid paar korda semestris¹ lastevanemate koosolekuid klasside kaupa — iga klass ise ajal. Siin kujuneb harilikult intiimne õhkkond, kus osavõtjad hoopis meelsamini kui suurtel üldkoosolekul, oma murede ja rõõmudega välja tulevad. Siin räägitakse oma tähelepanekutest laste juures, jutustatakse sekka mõni tabav lastenali, vesteldakse noorte arengukäigust ja selle abistami-

¹ ENSV Haridusministeeriumile alluvate koolide lastevanemate komiteede põhimäärus (§ 13) nõuab lastevanemate koosolekute korraldamist klasside kaupa vähemalt kord õppeveerandis.

sest koolis ning kodus, esitatakse vaateid ja arvamusi, korrigeeritakse neid vastamisi jne.

Mõnigi õpetaja hakkab alles pärast niisugust vestlust nägema, kui palju hoolt ja armastust, kui palju ootusi ja lootusi kehastab endas igaüks tema ees istuvatest inimesehakastustest — ja kuidas igaüks nendest toob isemoodi kasvatuseeldusi kaasa ning vajab seepärast ka isemoodi kohtlemist. Eriti väärtuslikuks kujunevad need koosolekud seal, kus nad muutuvad meeldivaks tavaks ja kus klassijuhatajal, kes töötab pikemat aega ühe ja sama klassiga, õnnestub lastevanemaid liita sõbralikuks kollektiiviks, kes huviga ootab iga uut kohtumist.

Oleneb suurel määral klassijuhatajast, kes on koosoleku „hingeks“, kas vanemate esialgne võõristamine, kinnisus ja umbusklikkus kaob või mitte, teiste sõnadega — kas koosolek õnnestub või mitte. On parem, kui klassijuhataja niisuguse koosoleku käiku mitte üksikasjalikult ette kindlaks ei määraks — lastevanematel peab jääma tunne, et siin ka nendel midagi ütelda on, et neid meeeldi ära kuulatakse ja abistada püütakse. See ei tähenda aga mitte, et need koosolekud tuleks jätta isevoolu hooleks, et neid üldse ei tarvitseks ette valmistada. Kõige parem on, kui klassijuhatajal õnnestuks igaks koosolekuks ette valmistada paar lastevanemat, kes mõttevahetuse korras esineks 15—20-minutilise sõnavõtuga mõnele niisugusele teemale, nagu: kuidas ma jälgin oma lapse koduseid õpinguid; mis ma soovitan oma lapsel lugeda; kuidas ma suhtun oma lapse sõpradesse; kuidas ma kasvatan lapses julgust; kuidas ma saavutan lapselt kuulekust; kuidas mu laps veedab suve jne. Niisugused vanemate sõnavõttud ergutavad ka teisi oma kogemuste ja arvamuste avaldamisele. Muidugi ei ole keelatud ka klassijuhatajal esineda omapoolsete ettekannetega, peasi, et ta ei muutuks igavaks ega tüütavaks. Kui suur tähtsus on hästi koostatud ja huvitavalt sõnastatud päevakorral, tõendavad paljude koolide kogemused. Uhes koolis, kus klassijuhataja oma ettekande teemaks koosoleku kutses märkis „Mõtted kooli ja kodu koostööst“ tuli kokku ainult 6 lastevanemat, kuna teema oli sõnastatud liiga üldiselt ja „nürilt“, ehkki ettekanne oli väga huvitav ja sisukas. Sama kooli naaberklassi (X klassi) juhataja märkis koosoleku päevakorda ettekande teemal „Armastus- ja sõprusvahekorrad noorukite juures“, ja koosolekule tulid peaaegu kõik selle klassi lastevanemad, mitmest perekonnast isa ja ema mõlemad. Huvi pakkus ka niisugune teema, nagu: „Miks on õppeedukus meie klassis nii madal ja kuidas seda tõsta?“ Tähtis on ettekande teema sõnastada nõnda, et ta lastevanemate mõtted juba ette paneb liikuma, äratav nendes probleeme, ettepanekuid, vastuväiteid jne. Tuimalt ja „akadeemiliselt“ sõnastatud teemade puhul juhtub seda harva.

Väga tähtis on klassi lastevanemate koosolekute sisustamisel pidada silmas ettekannete aktuaalsust just selle klassi seisukohalt, mille õpilaste vanemate koosolekut sisustatakse. Loomulikult tuleb esimeste klasside õpilaste vanematega kõnelda sootuks teisiti ja teiste küsi-

muste üle, kui üheksandate ja kümnendate klasside õpilaste vanematega. Paljudes koolides, kus seda asjaolu küllalt silmas ei peeta, näitavad kogemused, et vanemate klasside õpilaste vanemad enam meeldi kokku ei tule. Mõningates koolides kogutud andmetel tuli I klassi koosolekule 95—100% lastevanemaid, II — 90—95%, III ja IV — 75—80%, V — 50—60%, VI—VII — 30—40%, VIII—X — aga ainult 10—20%. Sellest järeldavad mõned õpetajad, et vanemate klasside õpilaste vanemad pole üldse huvitatud oma laste kasvatuses. Nii muidugi järeldada ei saa, kuna see on tingitud küsimuste ebahuvitavast ja vähe diferentseeritud käsitelust koosolekutel. Kuna kool siiski nooremate õpilaste kasvatamisel vajab rohkem lastevanemate kaasabi, siis ollakse esimestes klassides säärase koosolekute korraldamisest kõige rohkem huvitatud. On koole, kus valitseb kena komme kooli-uusikuid (s. o. uutena esimesse klassi astujaid) esimesel koolipäeval kutsuda kooli koos vanematega, kus pärast üldisi seletusi lastele ja vanematele üheskoos, eraldatakse vanemad lastest ja peetakse kohe ära esimene klassi lastevanemate koosolek, kus klassijuhataja annab juhiseid, missuguseid õpikuid ja õppetarbeid vanemad lastele hankima peavad, kuidas laste eest hoolitseda, kuidas neid koduste õpingute juures abistada jne. Siinsamas tutvuvad lastevanemad nende kasvatuslike põhimõtetega, mis valitsevad koolis, saavad tutvumiseks õpilaste käitumise reeglid jne. — ühe sõnaga juba esimesel õppepäeval pannakse alus kodu ja kooli sõbralikule koostööle.

Lastevanemate aktiiv koolis.

Hea lastevanemate aktiiv koolis kergendab klassi- ja koolijuhatajal suurel määral nende ülesannete täitmist, mis järgnevad kooli ja kodu koostööst. Selle aktiivi peamiseks esindajaks ja kujundajaks on kooli lastevanemate komitee.

Lastevanemate komiteede moodustamine on sellekohase põhimäärusega (vt. „Nõukogude Õpetaja“ 1945, nr. 47) tehtud ülesandeks kõigile ENSV Haridusministeeriumile alluvatele koolidele. Ta koosneb õpilaste vanemate esindajaist, 2—3 igast klassist, kes valitakse üheks aastaks klassi õpilaste vanemate koosolekul. Komitee ülesandeks on abistada kooli administratsiooni ja pedagoogilist kollektiivi kasvatus- ning õppetöös, tunni- ning kooliväliseis üritusis, tervishoidlikus ja majanduslikus tegevuses ning järjekindla seose loomisel kooli ja perekonna vahel.

Kus korda läheb lastevanemate komitee moodustada aktiivsetest ja algatusvõimelistest inimestest ja kus kooli juhtkonnal oskust on neid otstarbekohaselt tööle rakendada, seal on niisugusest komiteest koolile palju kasu. Meil on sadu koole, kus lastevanemate komiteed möödunud suvel organiseerisid seltskonda koolile appi hooneid remontima, koolimaja ümbrust korraldama, kooli mööblit ja õppevahendeid taastama jne. Paljudes koolides on lastevanemate komiteed pidude,

korjanduste ja muude vahenditega kogunud silmapaistvaid rahasummasid kehvemate õpilaste toetamiseks (kõige sagedamini maksuta einete ja riidevarustusega, paljude komiteede liikmed on ise abistanud kooli õpilastele sooja eine korraldamisel ning organiseerinud sellele tööle ka teisi lastevanemaid.

Meie koolides on suhteliselt vähe rakendatud lastevanemate aktiivi kaasabi kooli õppe- ja kasvatustöö parandamisel, kuid vanemates vennasvabariikides on ka seda tehtud hea eduga. Moskva 644. kooli lastevanemate komitee asetas oma tegevuse keskpunkti kooli abistamise õppeedukuse tõstmisel ja distsipliini tugevdamisel. Selleks abistati klassijuhatajaid õpilaste kodude külastamisel, korraldati vestlusi eriti halvasti edasijõudvate ja distsiplineerimatute õpilaste vanematega, korraldati mahajäävatele õpilastele täiendavaid õpinguid jne. Gorki linna 14. kooli lastevanemate komitee arendas analoogilist tegevust ja saavutas sellega häid tulemusi. Mitted komitee liikmed, kes omasid vastavat haridust, abistasid õpetajaid mahajäävatele õpilastele täiendavate õpingute korraldamisel. Sama linna 8. kooli lastevanemate komitee osutas koolile tõhusat abi õpilaste klassivälise töö sisustamisel. Üks komitee liikmeist — sm. Č. juhtis kaks aastat õpilaste lugemisringi, käsitles seal ilukirjanduslikke ja teaduslikke teoseid. Sama sm. Č. organiseeris suvisel õppetöö vaheajal õpilaste grupi, kes võttis enda hoolde ühe mahajäetud aia ja arendas seal edukalt juurviljakasvatust. Rostovi linna 13. kooli lastevanemate komitee korraldas lastevanemate hulgas tõhusat pedagoogilist selgitustööd. Kuna õpilaste vanemate hulgas oli palju ühe vabriku töölisi, siis organiseeriti nendele sari loenguid pedagoogiliste küsimuste üle. Analoogilisi näiteid võib tuua paljudest teistestki koolidest. Nad peaksid ergutama ka meie koolide lastevanemate komiteesid suuremale aktiivsusele selles suunas. Ka koolide juhtkond võiks omalt poolt lastevanemaid sel alal rohkem kaastööle tõmmata, eriti näit. klassivälise töö sisustamisel. Iga kooli lastevanemata hulgas leidub kindlasti häid spetsialiste ja kogemustega töötajaid mitmesugustel aladel, kellel palju huvitavat oleks vesta mitmesuguste õpilasringide koosolekutel, kui neid vaid sinna kutsutakse.

Ka koolikohustuse täitmise järele valvamisel ning distsiplineerimatute õpilaste vanemate korrale kutsumisel võiks lastevanemate komiteede abi senisest rohkem rakendada. Kui kodanikuga, kes oma lapse eest ei hoolitse, teda kooli ei saada, korrale ei kutsu, vaid ümber hulkuda ja huligaanitseda laseb, kõneleb teine temataoline lapsevanem, siis on sellel sageli rohkem mõju, kui õpetaja, resp. koolijuhataja kõnelusel, kes seda tegevat palga pärast.

Mõningates linnades on koolide lastevanemate komiteede algatusel, mõnikord aga ka iseseisvalt, hakatud majavalitsuste juurde asutama lastevanemate komiteesid, kelle ülesandeks on vastavas piirkonnas asuvates majades elunevate laste vaba aja sisustamine ja muude ürituste läbiviimine, mis nende kasvatamist soodustavad. Praktiseeritakse lastetubade, klubide ja mänguväljakute asutamist majavalitsuste juures, korraldatakse õpilastele täiendavaid õpinguid, ekskursioone ja meelelahutuslikke üritusi, eriti õppetöö vaheaegadel.

Lastevanemate komiteede asutamise mõtte majavalitsuste juures väärib igati toetamist ja ergutamist. Vene NFS Vabariigi Hariduse Rahvakomissariaat kirjutas 1940. aastal kõikide rajoonide haridusosakondadele ette seda algatust kõigiti toetada ja propageerida.

Neid vanemate vennasvabariikide kogemusi meie koolidele eeskujuks seades tuleb muidugi olla teadlik, et meil, saksa okupantide poolt

laastatud maal, praegusel ajal ka lastevanematel samuti kui õpetajatelgi kõik käed on tööd täis, nii et nende rakendamine uute ürituste läbiviimisele saab toimuda rohkem piiratud ulatuses, kui enne sõda. Kuid meiegi paremate koolide kogemused tõendavad, et sel alal siiski võib ära teha palju rohkem, kui mahajäänud arvavad.

Et lastevanemate komiteesid suuremale aktiivsusele virgutada ja nendel hõlbustada vastastikku kogemuste vahetamist, oleks soovitav aeg-ajalt korraldada maakondlikke ja vabariiklikke lastevanemate komiteede esindajate koosolekuid. Suuremates linnades on mõeldavad pidevad lastevanemate komiteede juhtide seminarid õpetajate aineseksioonide eeskujul. Pedagoogilistel kabinettidel ja Õpetajate Täiendusinstituudil tuleks need ülesanded enda töökavva võtta.

Pedagoogiline propaganda laiades hulkades.

Eespool käsitlesin, mida kool võiks teha oma õpilaste vanemate lähendamiseks koolile, nende pedagoogilise teadlikkuse ja vastutustunde tõstmiseks.

Selle kõrval on vaja elanikkonna laiades hulkades arendada üldist pedagoogilist propagandat ja selgitustööd. Laste kasvatamisest võtavad nii või teisiti osa kõik inimesed, ka need, kellel isiklike lapsi ei ole. Kuid ka lastevanemate kasvatustegevus on palju laiem, kui see sektor, millest on otseselt huvitatud kool. Lapsi tuleb kasvatada juba enne nende kooli astumist ja ka pärast koolist lahkumist. Ja lõppeks on olemas veel üks põhjus, mis meid sunnib rääkima üldisest pedagoogilisest propagandast — nimelt see asjaolu, et kool üksi oma jõududega ei suuda arendada küllalt ulatuslikku ja süstemaatilist tegevust kogu rahvastiku pedagoogilise kultuuri tõstmiseks. Seepärast on viimastel aastatel Nõukogude Liidus tõusnud tõsise ülesandena päevakorraks kooli ja kodu vaheliste sidemete tihendamise kõrval üldise pedagoogilise propaganda arendamine sellekohaste eriasutiste kaudu. Kuna kool ka sellest on väga oluliselt huvitatud ja see sageli põimub nende üritustega, millest eespool oli juttu, siis ei tohiks tunduda ülearusena käesoleva kirjutuse raamides ka seda küsimust lühidalt puudutada.

Pedagoogilise propaganda peamisteks vormideks on (peale lastevanematele määratud kirjanduse, mida käesolevas kirjutises ei käsitleta, kuna see vajaks eriülevaadet) lastevanemate ülikoolid, lastevanemate seminarid, pedagoogilised lektoriumid, raadioloengud, kirjutused ajalehtedes jne.

Lastevanemate ülikoole on asutatud paljudes suuremates Nõukogude Liidu linnades. Nad korraldavad süstemaatilisi loenguid elanikkonnale. Loengutele toeks organiseeritakse seminaarseid töid, konsultatsioone, ekskursioone, pedagoogilisi näitusi jne. Lastevanemad

käivad hea meelega nendes ülikoolides ja suhtuvad nende loengutesse huviga. Nad kinnitavad, et neil loengute kuulamisest on olnud palju kasu. Üks isa kirjutab: „Lastevanemate ülikool on mulle palju andnud. Paljugi, millest olin lugenud ja mõtelnud ja millega olin kokku puutunud oma lapse tegelikus kasvatuses, sai mulle nüüd selgemaks.“ Lektoritena nendes ülikoolides esinevad teaduslike asutuste, ülikoolide ja koolide paremad töötajad.

Suureks edusammuks pedagoogilises propagandas ja kooli ning kodu lähendamisele suunatud liikumises on kahtlemata sisuka aja- kirja „Semja i Škola“ („Perekond ja Kool“) ilmuma hakkamine 1946. a. Moskvas.

KIRJANDUST.

- Бараш, Б. Л.** О совместной работе школы, семьи и общественности. Москва, 1940
Гай, Н. и Веселитская, Т. Педагогическая пропаганда школы. Москва, 1940.
Раскин, Л. В. Школа и воспитание детей в семье. „Советская Педагогика“ 1940, № 3.
 Воспитание в школе и семье. Сборник статей под. ред. Т. Д. Корнейчика и И. А. Куликова. Куйбышев, 1941.

Otenduseks.

„Nõukogude Koolis“ 1946, nr. 12 on järgmised vead:

	On:	Peab olema:
Lk. 697 12. rida ülalt	kultuuri tähtsust	nõukogude kultuuri tähtsust
" " 20.	väikekoodanlikku	väikekoodanliku
" 720 pealkirjas	Kasvatuse	Kasvataja

Väljaandja: ENSV Haridusministeerium. Kirjastaja: RK „Ajalehtede Kirjastus“. Toimetuse kolleegium: J. Seilental (vastutav toimetaja), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 26. dets. 1946. MB-00224. Trükkimisele antud 13. jaan. 1947. Trükipoognaid 3,5. Trükiarv 2915. Trükikoja tellimise nr. 1540. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn.

На эстонском языке. „Ньюкогуде Коол“ (Советская школа), орган Мин. Просв. ЭССР.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.